

Τ.Ε.Ι. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

ΘΕΜΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

ENRON

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ: Κος ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΟΥΡΑΜΑΝΗΣ

ΟΝ/ΜΟ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ: ΓΕΩΡΓΙΑ ΧΕΙΜΩΝΑ

ΕΞΑΜΗΝΟ: ΠΤΥΧΙΟ ΧΙΥ

Α.Μ: 12142

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο	
ΕΤΑΙΡΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ.....	5
1.1. Οικονομικές παραβάσεις επιχειρήσεων	10
1.2. Μορφές παραβατικότητας των επιχειρήσεων	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο	
ΠΩΣ ΟΙ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΚΥΒΕΡΝΟΥΝ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ.....	18
2.1. Εταιρική ισχύς	19
2.2. Παγκόσμια εξάπλωση του εταιρικού εγκλήματος	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο	
ENRON.....	29
3.1. Ιστορικό πλαίσιο.....	30
3.2. Το χρονικό της πτώσης.....	32
3.3. Η ανησυχία των επενδυτών.....	33
3.4. Το ξετύλιγμα της υπόθεσης.....	34
3.5. Ανησυχητικές ενδείξεις.....	35
3.6. Κίνδυνος πιστοληπτικής αξιολόγησης.....	37
3.7. Αναζήτηση βοήθειας.....	38
3.8. Ο σκελετός που βγήκε από την ντουλάπα.....	41
3.9. Η κατάρρευση της συμφωνίας.....	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο	
Ο ΤΥΠΟΣ ΕΚΕΙΝΗ ΤΗ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ.....	44
4.1. Δημοσιεύματα κατά της δίωξης του οικονομικού εγκλήματος.....	46

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	48
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	52

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μέσα από ετούτη την εργασία, θα προσπαθήσω να δώσω εξήγηση απέναντι στην οικονομική παραβατικότητα των επιχειρήσεων, χρησιμοποιώντας σαν υπόδειγμα ένα από τα μεγαλύτερα οικονομικά εγκλήματα της δεκαετίας του 2000, αλλά και μιας επιχείρησης η οποία μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα κατάφερα να γίνει ένας παγκόσμια αναγνωρισμένος κολοσσός, κατέχοντας την 7^η θέση από άποψη μεγέθους στις ΗΠΑ, στον κλάδο της εμπορίας και της διανομής ενέργειας, αλλά και στα τηλεπικοινωνιακά και ενεργειακά δίκτυα. Η επωνυμία αυτού του κολοσσού ήταν «Enron».

Σε μία προσπάθεια κατανόησης του οικονομικού εγκλήματος της εταιρείας «Enron», στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται με μία αναφορά ερμηνεύσης και κατανόησης του όρου οικονομικού εγκλήματος, σε σχέση με το ποιοι οφείλονται για την συγκριμένη ενέργεια, ποιοι πραγματικά είναι οι θύτες και ποιοι τα θύματα μέσα αλλά και έξω από το εργασιακό περιβάλλον, ο ρόλος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην εταιρεία. Επίσης γίνεται μία αναφορά για τους τύπους των εταιρικών εγκλημάτων, για τα μεγέθη, τα κίνητρα των εταιρικών εγκλημάτων ακόμα και σε προοδευμένες μονοπωλιακές κοινωνίες αλλά και τις λύσεις τους απέναντι σ' αυτά. Στη συνέχεια του ίδιου κεφαλαίου αναλύουμε τις μορφές παραβατικότητας των επιχειρήσεων απέναντι στον καταναλωτή μέσα από οποιοδήποτε νόμιμο μέσο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα εξηγή για το πώς μεγάλες αμερικανικές εταιρείες κατάφεραν να ξεκινήσουν από μικρές επιχειρήσεις και μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα να γίνουν ολόκληροι κολοσσοί και να κατακτήσουν την παγκόσμια αγορά με ποικίλους τρόπους, όπως αύξηση κεφαλαίου αλλά και συγχωνεύσεις εταιρειών ίδιων οι διαφορετικών ειδικοτήτων, φτάνοντας στο σημείο να δείξουν την πραγματική εταιρική ισχύ τους σε Ευρωπαϊκό αλλά και σε ευρύτερο επίπεδο, ακόμα και εάν αυτή η αύξηση έχει οποιοδήποτε όφελος ή κόστος απέναντι στους υπαλλήλους, στην εταιρεία, στην κοινωνία, στην πολιτική, στο περιβάλλον αλλά και στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο.

Στο τρίτο κεφάλαιο καταγράφω το χρονικό της ύπαρξης, της απόλυτης επιτυχίας, αλλά και το χρονικό της πτώσης μέχρι την απόλυτη κατάρρευση και «Την επόμενη ημέρα» του μεγαλύτερου οικονομικού εγκλήματος του 20^{ου} αιώνα της εταιρείας «Enron». Το ξετύλιγμα της ιστορίας του συγκεκριμένου οικονομικού εγκλήματος, έτσι ακριβώς όπως την κατέγραψα, μέσα από

εγχειρίδια – άρθρα αλλά και κινηματογραφικά ντοκουμέντα, μας επιβεβαιώνει σε ότι είχαμε αναφερθεί στα προηγούμενα κεφάλαια σε σχέση με έννοιες – όρους και παραδείγματα, καθώς επίσης και το μέγεθος των παραβάσεων που υπάρχουν σε οποιαδήποτε επιχείρηση είτε είναι εγχώρια είτε ανήκει σε άλλη χώρα είτε είναι μικρή είτε κολοσσός. Καθώς αναλύουμε το συγκεκριμένο γεγονός, αντιλαμβανόμαστε πως μία νέα διάσταση σκέψεων και αντιλήψεων των επιχειρήσεων, αλλά και των επιχειρηματιών αρχίζει.

Το τέταρτο κεφάλαιο μας δημιουργεί ερωτήματα και μας δίνει απαντήσεις, με έμμεσο ή άμεσο τρόπο, για τον τρόπο διοίκησης των επιχειρήσεων. Πως αντέδρασε ο τύπος εκείνη τη χρονική περίοδο, αλλά και πως διαχειρίζεται όμοιες καταστάσεις οικονομικών εγκλημάτων.

Τα συμπεράσματα θα μας τεκμηριώσουν τα όσα έχω επεξηγήσει και έχω καταγράψει από τις διάφορες πηγές, αλλά και τις ερωτήσεις οι οποίες προέρχονται από αυτές. Ποιος είναι τελικά ο θύτης; Ποιο είναι το θύμα; Οι επιχειρήσεις – επιχειρηματίες έχουν κέρδη μόνο από νόμιμα συμφέροντα;

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί πως μέσα από την επεξήγηση της ανόδου και της απότομης πτώσης της εταιρείας Enron, θα διαπιστώσουμε έναν ακόμη σημαντικό ορισμό - ρόλο, τον ορισμό της ψυχολογίας, ο οποίος συνεπάγεται της αλαζονείας – επιθυμίας – υπερτίμησης δυνάμεων, σε μία ώθηση παράβασης – σε ένα έγκλημα, σε ένα ουσιαστικά οικονομικό έγκλημα. Θα διαπιστώσουμε πως μέσα από το κέρδος και την άνθιση μίας επιχείρησης, μπορούμε να μεταβούμε στο στάδιο της κατάρρευσης, από τον ίδιο τον δημιουργό της επιχείρησης αλλά και από τους συμφεροντολόγους του κέρδους αυτής. Πιο απλά θα μπορούσαμε να δώσουμε τον τίτλο «Κατάρρευση επιχείρησης λόγω ανθρωπίνου λάθους ή όχι;».

«Το περιεχόμενο της Πτυχιακής Εργασίας δεν απηχεί απαραίτητα τις απόψεις του Τμήματος ή της Επιτροπής που την ενέκρινε».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

Εταιρικό Έγκλημα

Προσπαθώντας να δώσουμε έναν συγκεκριμένο ορισμό για την έννοια εταιρικό έγκλημα είναι αρκετά δύσκολο, διότι οι κατηγορίες εταιρικών εγκλημάτων ποικίλουν, όπως θα δούμε παρακάτω. Όμως μέσα από αναζήτηση διάφορων πηγών, βρίσκουμε τους παρακάτω ορισμούς-έννοιες:

A. Εταιρικό έγκλημα είναι οι ενέργειες της διοίκησης κι εργαζόμενων της εταιρείας που προξενούν βλάβη εργαζομένων, πελατών, ανταγωνιστών ή κοινωνιών.

Σε αντιδιαστολή με την εγκληματικότητα των «άσπρων κολάρων» ή του πεζοδρομίου, οι άμεσα επωφελούμενοι από το εταιρικό έγκλημα δεν είναι αυτοί που στήνουν τα διάφορα εγκλήματα που αποκαλύπτονται στη σύγχρονη εταιρική ζωή. Οι εργαζόμενοι όντως ωφελούνται έμμεσα, διατηρούν τις θέσεις εργασίας τους, προάγονται, διασφαλίζουν την οικονομική βάση από την οποία εξαρτάται η καθημερινότητά τους.

Οι άμεσα ωφελούμενοι αποσύρονται και απομακρύνονται από την εγκληματική δράση, αυτοί από μας που κατέχουν μετοχές, που λαμβάνουν ετήσια μερίσματα μετοχών, που κατέχουν αμοιβαία κεφάλαια, η απόδοση των οποίων επηρεάζει τις επενδυτικές μας αποφάσεις.

B. Η ρευστότητα και ποικιλία της θυματοποίησης δεν μπορεί να γίνει ορατή τόσο άμεσα όσο σ' ένα εταιρικό έγκλημα. Όμως υπάρχουν τρεις γενεσιουργοί κι αλληλεπιδρώντες παράγοντες των εταιρικών εγκλημάτων που, σε όλων των ανθρώπων την ευφυία και τις καλά-αναπτυγμένες δεξιότητες, οι διοικούντες τις εταιρείες επιδιώκουν:

1. Αύξηση κέρδους/μείωση κόστους
2. Αύξηση ζήτησης/μείωση ανταγωνισμού

3. Έλεγχο αγορών, εργαζομένων, προμηθειών και του κυβερνητικού μηχανισμού... ιδίως σε δημοκρατικές κοινωνίες.

Γ. Στις προ-σοσιαλιστικές κινήσεις, ο καπιταλισμός εξυπηρετεί αποτελεσματικά τα ανθρώπινα συμφέροντα για τροφή, καταφύγιο, επικοινωνία, μεταφορά, γνώση και ανάπτυξη.

Ακόμα και στα χειρότερα του, ο καπιταλισμός παρέχει αρκετά υπέρ που κάνει την φτώχεια σε αναπτυγμένες καπιταλιστικές κοινωνίες πιο υποφερτή απ' ότι σε σκλαβιά, φεουδαρχισμό, αλλά και ορισμένες θεοκρατικές πολιτικές οικονομίες. Είναι η ικανότητα να παράγει αγαθά και υπηρεσίες που κάνει αυτούς που έχουν θυματοποιηθεί από εταιρικά εγκλήματα πιο ανεκτικούς και λιγότερο επικριτικούς απ' ότι ακραίοι ποινολόγοι θα περίμεναν.

Δ. Κι ακόμα υπάρχουν πολλοί παράγοντες που οδηγούν εταιρείες σε εγκλήματα, ιδιαιτέρως σε δημοκρατικές κοινωνίες.

Σε δημοκρατικές κοινωνίες, εκλεγμένοι λειτουργοί καθώς και κρατικοί διαχειριστές εξαρτώνται από τους εκλέκτορες για να διατηρήσουν τη δουλειά τους... κι έτσι, παραμένουν αντιφατικοί στόχοι στο καπιταλιστικό κράτος:

1. Πολιτική εντιμότητα (με εργαζόμενους, πελάτες)
2. Κεφαλαιακή συγκέντρωση (για ιδιοκτήτες)
3. Κοινωνική σταθερότητα (και για τους δύο, εργαζόμενους και ιδιοκτήτες)

Ε. Τύποι Εταιρικού Εγκλήματος:

1. Εγκλήματα κατά εργαζομένων: Επικίνδυνες εργασιακές συνθήκες, βιομηχανική εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης, αποξένωση από την κοινωνική δύναμη καθώς και από την ηθική ισχύ είναι από τα συνηθέστερα εγκλήματα στην εταιρική ζωή.... όπου αυτά πικοίλουν ανάλογα με τα στρατηγήματα, αλλά ακόμη και τα υψηλότερα στελέχη χάνουν από τις ηθικές αντιστάσεις τους καθ' οδόν προς τους ανωτέρω εταιρικούς στόχους.

2. Εγκλήματα κατά καταναλωτών (πελατών): ο καθορισμός τιμών, η εγκατάληψη των χαμηλής τιμής αλλά αναγκαίων γραμμών παραγωγής, επικίνδυνες προσθήκες /προϊόντα, αθέτηση εγγυήσεων, αποικιοποίηση συνηδείσεων μέσω διαφήμισης /υποκατάστασης κοινωνικών/ανθρώπινων αξιών-εγκαθίδρυση της επιθυμίας για υλικά αγαθά.
3. Εγκλήματα κατά των ανταγωνιστών: πόλεμος τιμών, βιομηχανική κατασκοπία, βεβαίωση πατέντας/αντιγραφών, υπερβολική εκμετάλλευση των προμηθευτών, καθώς και εχθρικές αναλήψεις και πολλά άλλα.
4. Εγκλήματα κατά του κράτους/κυβερνητικών διαδικασιών: δωροδοκία νομοθετών /επιθεωρητών υπεκφυγή φορολόγησης, μεταβίβαση προς τα έξω παραγόντων κόστους (εκπαίδευσης, κεφαλαιουχικών κατασκευών, περιβαντολογικής μόλυνσης), εγκατάλειψη γραμμών παραγωγής χαμηλού κέρδους, ποδηγέτηση της πολιτικής διαδικασίας, ανατροπή των δημοσιονομικών οικονομικών, μεταξύ άλλων της νομοθεσίας εθνικού νομίματος/σχετικών πολιτικών.

ΣΤ. Μέγεθος Εταιρικού Εγκλήματος: Ο αριθμός θανάτων που προκαλούνται από τις εταιρείες λόγω ανασφαλών εργασιακών συνθηκών, ανασφαλών προϊόντων, πηγή στρατιωτικών επεμβάσεων σε άλλες χώρες για τις αγορές, πρώτες ύλες φθηνή εργασία και «προνομακές» συνθήκες στην αγορά, το κοινό ποινικό έγκλημα κατά παραγγελία σε έκταση, πολλαπλασιάζουν τον αριθμό φόνων που εκτελούνται από κοινούς εγκληματίες επί 1.000 και τις κλοπές επί 10.000 και κάποιος μπορεί να πάρει μια ιδέα από το πόσο καλά κάνουν οι εγκληματίες των εταιριών τα εγκλήματά τους.

Ζ. Κίνητρα των Εταιρικών Εγκλημάτων σε Προοδευμένες Μονοπωλιακές Κοινωνίες. Οι αιτίες των εταιρικών εγκλημάτων αντικατοπτρίζουν τις περιοχές στις οποίες εταιρείες βασίλευαν ελεύθερα σε προγενέστερες προ/ημι-δημοκρατικά πολιτικά συστήματα.

1. Φορολόγηση. Ανάλογα με το κόστος διατήρησης της κατώτερης τάξης πειθίνιας, όλο και περισσότεροι φόροι είναι αναγκαίοι. Ανάλογα με την αύξηση του κόστους διατήρησης μιας ψεύτικης ειρήνης σε άλλες χώρες, οι φόροι για στρατιωτικά αγαθά αυξάνουν. Όσο το κράτος απορροφά κόστη αναπαραγωγής εργασίας και κεφαλαίου σε κοινωνίες υψηλής-τεχνολογίας, το πρόβλημα της φορολογίας μεγαλώνει.

Από κάποιο σημείο και μετά, η αύξηση των φορολογικών συντελεστών ξεπερνά τα όρια τιμών και γεννά προβλήματα στην καπιταλιστική λειτουργία για τον συναγωνισμό συγκέντρωσης κεφαλαίων στη χρηματιστηριακή αγορά και στο συναγωνισμό για αγορές στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα.

2. Περιβαντολογική Νομοθεσία. Εν όσοι μόνο εργαζόμενοι, μειωνότητες και οι φτωχοί πλήττονται από τη μόλυνση, το δημοκρατικό κράτος κάνει λίγα για τον έλεγχό του... όταν η γειτονιά/αβρότητα της μεσαίας τάξης επηρεάζεται, οι νομοθέτες ανταποκρίνονται και, πάλι, τα κέρδη και οι καπιταλιστικές επενδύσεις απειλούνται. Όσο περισσότερα κόστη περιβαντολογικής προστασίας απορροφούνται από τις εταιρείες, τόσο σοβαρότερους λόγους έχουν αυτές να τους παραβιάζουν.
3. Ασφάλεια εργασίας/πρόσθετες παροχές. Η ασφάλεια εργασίας απειλεί τα κέρδη από τότε που εργαζόμενοι σε υψηλές θέσεις λαμβάνουν υψηλότερες αποδοχές και περισσότερα οφέλη. Τα οφέλη από μόνα τους προσθέτουν στα εργασιακά κόστη 30%, 50%, 70%. Όταν το κράτος αρχίσει να παρεμβαίνει για λογαριασμό των εργαζομένων με νομικές αποφάσεις, οι διοικούντες τις εταιρείες προσπαθούν να απορροφήσουν κόστη, όταν οι αγορές και οι επενδυτικές αγορές απειλούνται, αρχίζουν να παραβιάζουν την εργατική νομοθεσία.

Νόμοι που καθορίζουν την ελάχιστη αμοιβή εργασίας είναι ιδιαιτέρως πρόβλημα όταν η οικονομία είναι παγκοσμιοποιημένη, οι τοπικές εταιρείες ανταγωνίζονται με προϊόντα που κατασκευάζονται από εργαζόμενους που δεν προστατεύονται από τις ίδιες «φιλικούς» κυβερνήσεις στο εξωτερικό.

4. Αντι-μονοπωλειακοί Νόμοι. Είναι δίλημμα για το καπιταλιστικό κράτος, ο καπιταλισμός σαν σύστημα απαιτεί ανταγωνισμό, συγκεκριμένες φέρμες χρειάζονται ανάπτυξη της αγοράς και ασφάλεια. Καθώς επεκτείνεται η δημοκρατία ώστε να συμπεριλάβει όλο και περισσότερους καταναλωτές, οι νομοθέτες περνούν νόμους που απαγορεύουν μονοπωλειακές πρακτικές.

Αυτό καταλήγει σε δωροδόκιση, ποδηγέτηση της πολιτικής διαδικασίας, μετακίνηση επενδύσεων υπεράκτια και/ή μυστικότητα στον καθορισμό τιμών.

Η. Λύσεις για το Εταιρικό Έγκλημα. Υπάρχουν πολλοί παράγοντες να ληφθούν υπόψη όταν σκέφτεσαι το πώς θα περιοριστεί το εταιρικό έγκλημα.

1. Πώς να διατηρηθούν τα πιο θετικά στοιχεία του καπιταλισμού: ευελξία, εφευρετικότητα, παραγωγικότητα, πρόοδος της διαδικασίας απόκτησης γνώσης, αδιαφορία για παλαιές φόρμες προνομίων και δύναμης.
2. Πώς να επεκτείνεις την αντιπροσώπευση σ' εκείνους που έχουν αποκλειστεί από την πολιτική διαδικασία εξ αιτίας του κόστους/οικονομικών για τη συμμετοχή.
3. Πώς να επεκτείνεις τα οφέλη στους εργαζόμενους, στην κατώτατη τάξη, στον τρίτο-κόσμο αντί μόνο/πρωταρχικά στους μετόχους/οφελημένους υπαλλήλους.
4. Πώς να ελέγξεις τη διαφήμιση έτσι ώστε η ανθρώπινη συνείδηση να παραμένει προσανατολισμένη κατ' αρχήν στις μεγάλες ανθρώπινες αξίες περισσότερο παρά στις ιδιωτικές απολαβές.
5. Πώς να προσαρμόσεις την παραγωγή ευαίσθητων αγαθών στις διαρκώς μειούμενες πηγές.

6. Πώς ν' απομονώσεις τη πολιτική διαδικασία από τις υπάρχουσες ανισότητες σε πλούτο και ισχύ.

Αυτά και άλλα προβλήματα παραμένουν ανοικτά στην μεταμοντέρνα εγκληματολογία καθώς κινούμαστε στον 21^ο αιώνα. Η εγκληματολογία έχει προοδεύσει πάρα πολύ από τις μέρες που μιλούσαμε για ένστικτα, σωματότυπους, ψυχολογικές /χημικές αιτίες του εγκλήματος αλλ' ακόμα υπάρχουν πολλά περισσότερα που πρέπει να γίνουν. Έχω λίγες απαντήσεις και την αρχή από άλλες μαζί με τους Louk Hulsman, Ron Kramer, Dragan Milovanovic, Richard Quinney, Ray Michalowski, The Schwendingers, Tony Platt και μια εκατοστή άλλους ριζοσπαστικούς, φεμινιστές, μαρξιστές, μεταμοντέρνους εγκληματολόγους.

1.1. Οικονομικές παραβάσεις επιχειρήσεων

Προτού δούμε μερικές από τις μορφές παραβατικότητας αλλά και οικονομικής παραβατικότητας, είναι αξιόλογο να σημειωθεί:

«... Είναι δύσκολο πλέον να αμφισβητηθεί το γεγονός ότι οι μεγαλύτερες επιχειρήσεις ελέγχουν τη ζωή του μεγαλύτερου τμήματος του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Ο έλεγχος αυτός έχει να κάνει τόσο με την ποιότητα και την ποσότητα των παρεχομένων αγαθών και υπηρεσιών όσο και με το ποσοστό ανεργίας, την προστασία του περιβάλλοντος αλλά και με τις διακρατικές σχέσεις που επηρεάζονται από τις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές

Επίσης πως η οικονομική εξάρτηση πολλών από τα ΜΜΕ από τέτοιες επιχειρήσεις έχει σαν συνέπεια την ευνοϊκή αποδοχή της πολιτικής τους από το κοινό μέσω της προπαγάνδας που αυτά ακούν. Οι δραστηριότητές τους αυτές επιβάλλουν, μια λεπτομερή ανάλυση των πρακτικών που ακολουθούν για την επίτευξη του βασικού τους σκοπού που είναι, βέβαια το κέρδος

Οι πρακτικές αυτές θα πρέπει να παρατηρήσουμε πως δεν συμβαδίζουν πάντοτε με το νόμο ή με μια δεοντολογία που στηρίζεται στα γενικότερα αποδεκτά συναλλακτικά αγαθά ήθη. Το γεγονός

αυτό συνιστά την ενεργή οικονομική παραβατικότητα των επιχειρήσεων. Στην περίπτωση αυτή οι επιχειρήσεις εμφανίζονται ως δράστες οικονομικών παραβάσεων, οι οποίες μπορεί να είναι ποινικοποιημένες ή μη.

Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις κατά τις οποίες η παραβατική αυτή συμπεριφορά στρέφεται και κατά των επιχειρήσεων, οπότε γίνεται πλέον λόγος για την παθητική όψη της συμμετοχής τους στην οικονομική παραβατικότητα. Το συμπέρασμα εδώ είναι πως οι επιχειρήσεις εδώ φαίνονται σαν θύματα παραβάσεων οι οποίες, κατά κύριο λόγο είναι ποινικοποιημένες.»

(Πηγή: Τσουραμάνης Χρ., (1996), Οικονομική Παραβατικότητα, Αθήνα, Έλλην)

1.3. Μορφές παραβατικότητας των επιχειρήσεων

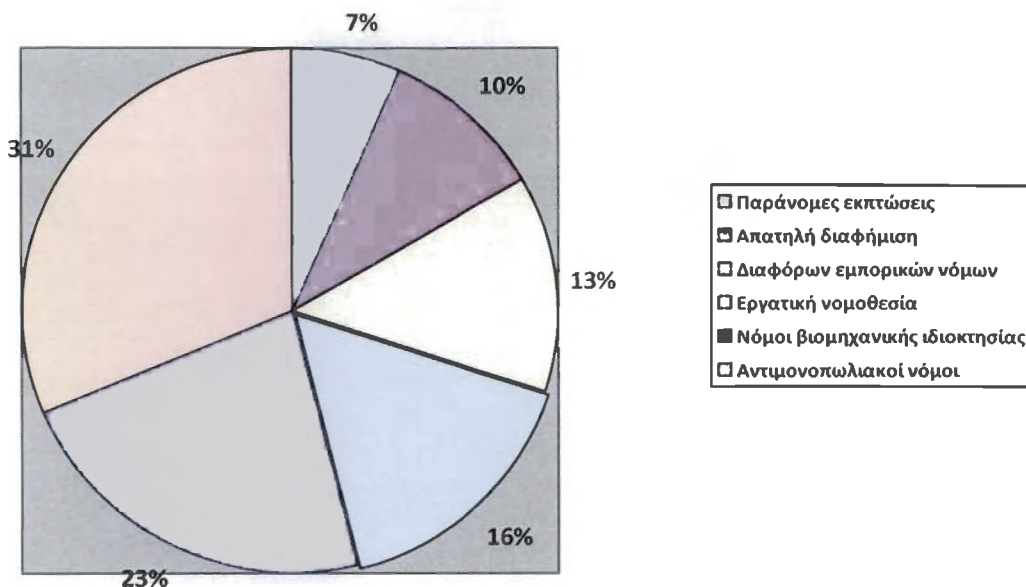
Και ενώ έχουμε αναρωτηθεί πολλές φορές για πιο λόγο κάποια επιχείρηση πτωχεύει ή έχει κάποιου τρόπου τινά παραβάσεις, οι παρακάτω μορφές επιχειρήσεων μας βοηθούν να κατανοήσουμε μέσα από καθημερινές ορολογίες που όλοι έχουμε ακούσει για ποιο λόγο φτάνουν οι επιχειρήσεις σε οποιαδήποτε μορφή παραβατικότητας.

«Ο Edwin Sutherland ήταν ο πρώτος που διερεύνησε επιστημονικά την παράνομη δραστηριότητα των επιχειρήσεων. Μελετώντας το εγκληματικό παρελθόν, 70 από τις μεγαλύτερες εμπορικές, κατασκευαστικές και μεταλλευτικές επιχειρήσεις των ΗΠΑ, διεπίστωσε πως είχαν παραβεί το νόμο σε πολλές περιπτώσεις. Συγκεκριμένα, από τις 980 σχετικές αποφάσεις ποινικών δικαστηρίων που μελέτησε και οποίες επέβαλαν ποινές στις επιχειρήσεις αυτές, διεπίστωσε ότι αφορούσαν:

- οι 307, παραβάσεις διατάξεων αντιμονοπωλιακών νόμων,
- οι 222, παραβάσεις διατάξεων των νόμων για τη βιομηχανική ιδιοκτησία,
- οι 158, παραβάσεις της εργατικής νομοθεσίας,
- οι 130, παραβάσεις διαφόρων εμπορικών νόμων,
- οι 97, παραβάσεις για απατηλή διαφήμιση και

- οι 66, παραβάσεις για παράνομες εκπτώσεις

Έτσι τα παραπάνω στατιστικά στοιχεία ειδών παραβάσεων τα παραθέτουμε στον Πίνακα 1:

Πίνακας 1

Συνολικά δε, βρήκε ότι από τις 980 αυτές αποφάσεις αναλογούσαν το πολύ 50 και κατά μέσο όρο 14 σε κάθε επιχείρηση. Η πρώτη αυτή έρευνα, μολονότι κλασική στο είδος της, θεωρείται ότι έχει αρκετά μεθοδολογικά σφάλματα, αναφέρθηκε δε μόνο σε παραβάσεις της ομοσπονδιακής νομοθεσίας των ΗΠΑ και περιέλαβε ένα μικρό, συγκριτικά με τον συνολικό αριθμό επιχειρήσεων από αυτές που λειτουργούσαν στη χώρα που αυτή πραγματοποιήθηκε.

Παρότι η έρευνα αυτή θεωρήθηκε πρωτοποριακή στο είδος της και ότι ακόμα άνοιγε νέους ορίζοντες στη μελέτη της εγκληματικής συμπεριφοράς, ωστόσο η επόμενη ανάλογη ερευνητική προσπάθεια στις ΗΠΑ έγινε μετά από 25 περίπου χρόνια και συγκεκριμένα για την περίοδο 1975-1976 από ερευνητική ομάδα, επικεφαλής της οποίας ήταν ο Marshal B. Clinard.

Στην περίπτωση αυτή εξετάστηκε η παραβατική συμπεριφορά 583 κρατικών επιχειρήσεων, με ετήσιες πωλήσεις ύψους 300 εκατομμυρίων έως 45 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Όπως και ο Sutherland έτσι και ο Clinard και οι συνεργάτες του διεπίστωσαν ότι οι δραστηριότητες των επιχειρήσεων αυτών σε μεγάλο βαθμό ήταν αντίθετες με το νόμο. Ειδικότερα, ποσοστό 60% από

αυτές είχαν διωχθεί ποινικά τουλάχιστον μια φορά κατά το μικρό, σχετικά, χρονικό διάστημα της έρευνας (1975-1976), ενώ ποσοστό μεγαλύτερο από το 40% από εκείνες που ήταν κατασκευαστηκές ήσαν υπότροπες. Ακόμα, σε αρκετές από τις επιχειρήσεις αυτές η παράνομη οικονομικά συμπεριφορά ήταν σχεδόν καθημερινό φαινόμενο.

Αξιοσημείωτο ήταν επίσης, το γεγονός ότι η επιχειρήσεις φαρμακευτικές, δύλωσης πετρελαίου και κατασκευής αυτοκινήτων ήταν υπεύθυνες για τις μισές από τις παραβάσεις που καταγράφηκαν, το 90% από αυτές είχαν κάνει τουλάχιστον μια παράβαση και το 80% είχαν κάνει μια ή περισσότερες από τις παραβάσεις που χαρακτηρίστηκαν σοβαρές ή μεσαίας σπουδαιότητας.

Ακόμα, στην έρευνα αυτή διαπιστώθηκε ότι οι επιχειρήσεις που ελέχθηκαν:

1. παραβίαζαν τους κανόνες διαχείρισης, παρατηρήθηκαν, σφάλματα στη συσκευασία των εμπορευμάτων, ανυπαρξία ή ελλειμματικές εγκαταστάσεις ύδρευσης ή εξαερισμού,
2. παρέβαιναν τους κανόνες προστασίας του περιβάλλοντος, μολύνοντας τον αέρα ή το νερό και ρυπαίνοντας με τη βοήθεια υγρών καυσίμων υλών ή χημικών ουσιών,
3. δωροδοκούσαν πολιτικούς, επιχορηγούσαν οικονομικά πολιτικές οργανώσεις και παραβίαζαν τους συναλλαγματικούς κανόνες ισοτιμίας,
4. παραβίαζαν την εργατική νομοθεσία σε βάρος των εργαζόμενων σ' αυτές,
5. παραβίαζαν τους κανόνες παραγωγής, κατασκεύαζαν και πωλούσαν ελαττωματικά αυτοκίνητα και αεροπλάνα ενώ παρασκεύαζαν και κυκλοφορούσαν επικίνδυνες για τη δημόσια υγεία τροφές και φάρμακα και
6. ακολουθούσαν παράνομες εμπορικές πρακτικές που είχαν σχέση με τη μη τήρηση των κανόνων του ανταγωνισμού, με τη δημιουργία μονοπωλίων, για τον κατά τα συμφέροντά τους καθορισμό των τιμών στην αγορά κλπ.

Θα πρέπει να σημειωθεί πως ανάλογες έρευνες για την ελληνική παραβατικότητα δεν έχουν γίνει μέχρι σήμερα. Ο Δημόπουλος ορίζει ως σύγχρονα οικονομικά εγκλήματα, τα οποία τελούνται κατά κύριο λόγο από τις επιχειρήσεις τα εξής:

1. τα εγκλήματα που τελούνται εναντίον της κρατικής οικονομίας, π.χ. εγκλήματα περί των φόρων και των κρατικών επιχορηγήσεων,
2. τα εγκλήματα που στρέφονται κατά της οικονομίας του συνόλου ή (από λειτουργική άποψη), κατά σημαντικών τμημάτων και θεσμών της, π.χ. εγκλήματα εναντίον των τραπεζών, του χρηματιστηρίου ή οικονομικές παραβάσεις των καρτέλ,
3. τα εγκλήματα που προσβάλλουν τους κανόνες εκμετάλλευσης, όπως π.χ. τα εγκλήματα εναντίον του καθαρού ανταγωνισμού,
4. τα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος και του δικαίου των τροφίμων.

Ο ίδιος συγγραφέας αναφέρει κατηγορίες οικονομικών εγκλημάτων που προβλέπονται από τον Ποινικό μας Κώδικα: *«απάτη – απιστία – χρεωκοπία – καταδολίευση δανειστών – τοκογλυφία – αισχροκέρδεια»*

Αναφερόμενοι σε μορφές επιχειρηματικής δράσης που δεν συμβαδίζουν με την ηθική οι Clinard και Yeager υιοθετούν την γνώμη του Walton ότι η δικαιολόγηση της συμπεριφοράς αυτής βρίσκεται σε απόψεις που λένε πως, «η καλή πρόθεση δημιουργεί την ηθική πράξη», «ότι είναι λειτουργικό είναι και καλό» και ότι «στην αγορά ηθικό είναι εκείνο που δίνει στους καταναλωτές αυτό που θέλουν».

Έτσι οι ηθικές αυτές παρεκκλίσεις που ακολουθούνται πολύ συχνά από τις επιχειρήσεις είναι οι εξής:

1. η παρουσίαση από τα ΜΜΕ διαφημίσεων προϊόντων, που τα παρουσιάζουν σαν μοναδικά στο είδος τους, επειδή παράγονται από τη διαφημιζόμενη επιχείρηση ενώ προϊόντα της ίδιας ποιότητας παράγονται και από άλλες επιχειρήσεις,
2. η παρουσίαση από τα ΜΜΕ και ιδιαίτερα από την τηλεόραση μιας εξαιρετικά κοινωνικής εικόνας της συγκεκριμένης επιχείρησης, η οποία έτσι εμφανίζεται να ενδιαφέρεται για το γενικό καλό κυρίως και όχι για τη αύξηση των εσόδων,
3. η κυκλοφορία στην αγορά ανασφαλών ή ελαττωματικών προϊόντων από μια επιχείρηση με την δικαιολογία ότι και άλλες επιχειρήσεις διαθέτουν τέτοια προϊόντα χωρίς να υπάρχει καμία σχετική απαγόρευση,

4. η πώληση προϊόντων που υποτίθεται ότι έχουν κάποιες ιδιότητες, σε τιμές υψηλότερες από την πραγματική τους,
5. η αποφυγή κατασκευής ή βελτίωσης ήδη κυκλοφορούντων φτηνότερων προϊόντων, η απόσυρση τέτοιων προϊόντων από την αγορά και η δημιουργία κλίματος έλλειψης εμπιστοσύνης γι' αυτά στους καταναλωτές,
6. η εκμετάλλευση του περιβάλλοντος σε περιπτώσεις που δεν υπάρχει νομοθετική πρόβλεψη για την προστασία του,
7. Η προσφορά δώρων στους μεταπωλητές,
8. Η κατασκόπευση των ανταγωνιστριών επιχειρήσεων και η εξαγορά μυστικών τους από τους υπαλλήλους τους,
9. Η υπόσχεση που δίνεται σε κρατικό υπάλληλο ότι θα προσληφθεί μετά την απόλυσή του από το δημόσιο εφόσον αυτή οφείλεται στη βοήθεια που έδωσε στη συγκεκριμένη επιχείρηση,
10. Τα κέρδη που αποκομίζουν τα διευθυντικά στελέχη για λογαριασμό τους και τα οποία θα μπορούσαν να είχαν μπει στο ταμείο της επιχείρησης και τέλος,
11. Η παραβίαση του απορρήτου της ιδιωτικής ζωής των υπαλλήλων τους, η απόλυση παλαιών υπαλλήλων για λόγους οικονομίας και η μη συνεργασία με τις αρχές του τόπου εγκατάστασης για την προσφορά βοήθειας στην επίλυση τοπικών προβλημάτων.

Σε έκθεση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την καταπολέμηση της απάτης, που συντάχθηκε και συζητήθηκε στην Ολομέλειά του το συμπέρασμα που διατυπώνεται είναι ότι στην τρέχουσα δεκαετία τα όρια ανάμεσα στο οργανωμένο και το επιχειρηματικό έγκλημα είναι δυσδιάκριτα.

Ο εισηγητής της σχετικής έκθεσης Rinaldo Bontempi παρατηρεί χαρακτηριστικά:

“...παραδοσιακά το επιχειρηματικό έγκλημα διατηρούσε το μονοπώλιο στις σχέσεις με τους πολιτικούς κύκλους και τις διοικητικές αρχές και αποτελούσε παρασιτικό υποπροϊόν επιχειρηματικής κοινότητας. Το οργανωμένο έγκλημα το οποίο συνδέεται με τη Μαφία κατέχει

πρωτεύουσα θέση στις πλέον αποδοτικές επιχειρηματικές δραστηριότητες (ναρκωτικά, παροχή προστασίας, παράνομα στοιχήματα, πορνεία κλπ). Παρόλα αυτά ο διαχωρισμός ανάμεσα σε περιοχές συμφερόντων τείνει να πάψει να υφίσταται δεδομένου ότι η εγκληματική δραστηριότητα έχει δημιουργήσει τεράστια συσσώρευση κεφαλαίου, το οποίο ανακυκλώνεται και μπορεί να επηρεάσει την αγορά κεφαλαίων, έχει δε εισχωρήσει σε μέγιστο βαθμό στις νόμιμες δραστηριότητες ...”

Στα συμπεράσματα της Έκθεσης αυτής σημειώνεται ότι εκτός από τις κλασικές απάτες των επιχειρήσεων που είναι τελωνειακού, φορολογικού, τραπεζικού, ασφαλιστικού και γενικότερα οικονομικού τύπου προστίθενται και νέες μορφές που αφορούν:

- *τα εγκλήματα με τη χρήση των Η/Υ,*
- *τη μεταφορά και τη καταστροφή επικίνδυνων για τη δημόσια υγεία λυμάτων,*
- *την εμπορία αντικειμένων με καλλιτεχνική και αρχαιολογική αξία,*
- *την εμπορία ανθρώπινων οργάνων,*
- *την εμπορία προστατευομένων ζώων που τείνουν να εξαφανισθούν και*
- *την παράνομη αγορά εργασίας, το σύγχρονο δηλαδή δουλεμπόριο.*

Μορφές οικονομικών παραβάσεων οι οποίες θεωρούνται σαν πιο σημαντικές από τις προηγούμενες, λόγω της διαχρονικής τους παρουσίας, αλλά και για τη μεγαλύτερη βλάβη που έχουν τη δυνατότητα να επιφέρουν στην οικονομία μιας χώρας, θεωρούνται οι εξής:

1. παραβάσεις των Cartel(συμπράξεων),

Τα καρτέλ είναι συμφωνίες που συνάπτονται από παραγωγούς διαφόρων αγαθών. Σκοπός των παραγωγών αυτών είναι ο έλεγχος της παραγωγής, διάθεσης και τιμής ορισμένων αγαθών και η δημιουργία μονοπωλίου σε αυτά.

2. της φοροδιαφυγή,

«Η φοροδιαφυγή είναι η παράνομη αποφυγή της φορολογικής υποχρέωσης, η οποία αφορά όλους τους φόρους, τόσο τους άμεσους όσο και τους έμμεσους. Ανάλογος με τη φύση του κάθε

φόρου είναι ο τρόπος πραγματοποίησής της καθώς και η έκτασή της.»

3. της μόλυνση του περιβάλλοντος,

Πως οι καταστροφείς γίνονται σωτήρες;

4. και την εξαπάτησης των καταναλωτών

Δηλαδή τα αθέμιτα μέσα που χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις για να εξαπατήσουν τους καταναλωτές, όπως την κυκλοφορία επικίνδυνων ειδών διατροφής, την κυκλοφορία ανασφαλών προϊόντων και την παραπλανητική ή την αθέμιτη διαφήμιση.»

(Πηγή: Τσουραμάνης Χρ., (1996), Οικονομική Παραβατικότητα, Αθήνα, Έλλην)

Αξιόλογο είναι να σημειωθεί πως πέρα από τα παραπάνω είδη οικονομικών παραβάσεων των επιχειρήσεων, υπάρχει και ένα πολύ σημαντικό είδος το οποίο είναι ο πολιτικός τομέας. Είναι ένας από τους πιο σημαντικούς λόγους και παράγοντες, μέσα από τον οποίο πολλές επιχειρήσεις έχουν γίνει από μικρομεσαίες κολοσσοί και από κολοσσοί ανύπαρκτες(κατεστραμμένες).

Τέτοια παραδείγματα υπάρχουν πολλά και ένα από αυτά θα το αναλύσουμε στο επόμενο κεφάλαιο το οποίο αναφέρεται για έναν σύγχρονο κολοσσό την εταιρεία Enron, πως ξεκίνησε πως κατέληξε αλλά και για πιο λόγο κατέρρευσε.

Μήπως τελικά ήταν πολιτικοί λόγοι, ανθρώπινα λάθη ή ψυχολογικοί παράγοντες?

Στο παραπάνω ερώτημα θα απαντήσουμε μόνο όταν ξετυλίξουμε όλη την πλοκή της υπόθεσης οικονομικού εγκλήματος της εταιρείας Enron.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΠΩΣ ΟΙ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΚΥΒΕΡΝΟΥΝ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Η δύναμη των μεγάλων εταιρειών είναι φοβερή. Σήμερα, η διακρατικές εταιρείες καθορίζουν το Δυτικό κόσμο με πολύ όμοιο τρόπο σαν αυτόν με τον οποίο η Καθολική Εκκλησία δέσποζε στην μεσαιωνική κοινωνία. Καθώς το κράτος-έθνος ήταν η βασική οντότητα στην αυγή της σύγχρονης εποχής, έτσι και οι γιγάντιες εταιρείες είναι πανίσχυρες στον κόσμο του εικοστού αιώνα. Δυστυχώς για την κοινωνία, υπερβολικά πολλές γιγάντιες εταιρείες έχουν παραβιάσει αυτή την ισχύ στις σχέσεις τους με τους εργαζόμενους, τους μετόχους, τους πελάτες τους και το γενικό κοινό. Έχουν επίσης παραβιάσει το περιβάλλον μας, έχουν διαφθείρει την κυβέρνηση κι έχουν εκθέσει τ' αναπτυσσόμενα έθνη του Τρίτου Κόσμου. Με τη δράση τους έχουν παραβιάσει ακόμα και την πιο δημοκρατική διαδικασία που τους έχει δώσει την ευκαιρία ν' αποκτήσουν αυτή την ισχύ.

Κάποιοι μπορεί να πουν πως οι εταιρείες του Fortune 500 είναι τόσο ευαίσθητες για την διατήρηση και πρόοδο των υψηλών στάνταρ ζωής, και τόσο ζωτικά συνδεδεμένες στο καπιταλιστικό πολιτικό μας σύστημα που είναι αντι-Αμερικάνικο να τις κριτικάρεις. Παρότι, ο περισσότερος κόσμος θα είχε αντίρρηση μ' αυτή την ακραία θεώρηση, είναι αναντίρρητα αληθές πως οι μεγάλες εταιρείες έχουν συμβάλει σοβαρότητα στην βιομηχανική κι εμπορική ανάπτυξη των Ηνωμένων Πολιτειών. Μέσω της διαρκούς τους έρευνας και των τεχνολογικών προόδων τους, έχουν εμπλουτίσει τη ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων κι έχουν αυξήσει πέρα από κάθε μέτρο τον πλούτο του έθνους σε πολλούς άλλους τρόπους, περιλαμβανομένων των μερισμάτων που πληρώνονται στους μετόχους. Λόγω του σημαντικού μεγέθους τους, είναι σε θέση να οργανώσουν και να συντονίσουν την παραγωγή και διανομή σ' ευρεία έκταση. Δοθέντων των σύγχρονων απαιτήσεων για μηχανές πολύπλοκη τεχνολογία, μόνο μια μεγάλη εταιρεία μπορεί να αναλάβει και να διαθέσει το αναγκαίο κεφάλαιο και εξοπλισμό, καθώς και να ενεργοποιήσει τα εκ των ων ουκ άνευ τεχνολογικές δεξιότητες.

Στην πραγματικότητα, κάθε σύγχρονο βιομηχανικό Δυτικό έθνος ήταν υποχρεωμένο να δεχθεί την κυριαρχούσα παρουσία των μεγάλων εταιρειών. Δεν είναι απλώς μια ακολουθία σύγχρονης τεχνολογίας, είναι ο πυρήνας μιας βιομηχανικής κοινωνίας. Ως τέτοια, πρέπει να διαθέτει οργανισμούς εκτεταμένων-επιχειρήσεων με την μορφή μεγάλων, ολοκληρωμένων μονάδων που

χρησιμοποιούν μεθόδους μαζικής-παραγωγής. Οι εκτεταμένες επιχειρήσεις είναι η βασική προϋπόθεση της σύγχρονης βιομηχανικής κοινωνίας, ασχέτως του τύπου κοινωνικής οργάνωσης ή πολιτικών συστημάτων και αξιακού συστήματος που έχει υιοθετήσει κάθε μια από τις χώρες. Ο Peter Drucker έχει εύστοχα υποδείξει πως το κεντρικό πρόβλημα όλων των σύγχρονων κοινωνιών δεν είναι αν θέλουν εκτεταμένες επιχειρήσεις, αλλά το «τι θέλουμε από αυτές και τι οργάνωση των Μεγάλων Επιχειρήσεων και της κοινωνίας αυτή εξυπηρετεί που να είναι καλύτερα εξοπλισμένη ώστε να πραγματώνει τις ευχές και τις απαιτήσεις μας.»

2.1. ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΙΣΧΥΣ

Οι εταιρείες του Τύχη 500 κρατούν τόσο μαζική συνάθροιση πλούτου και τέτοια τεράστια κοινωνική και πολιτική ισχύ, που οι επιχειρήσεις τους επηρεάζουν ζωτικά τη ζωή κάθε Αμερικανού πολίτη από τη βρεφική του κούνια ως τον τάφο. Μεγάλες εταιρείες ελέγχουν έμμεσα ή άμεσα την εργασιακή ζωή, και κατά συνέπεια την υγεία και την ασφάλεια, μεγάλου τμήματος του πληθυσμού. Μερικές εταιρείες ελέγχουν εκτεταμένες περιοχές της Αμερικάνικης οικονομίας. Έτσι, οι πολιτικές που παράγουν επηρεάζουν σοβαρά την ποιότητα των αγαθών που παράγουν. Οι τιμές που ορίζουν στα προϊόντα τους επηρεάζουν τις πληθωριστικές τάσεις στη χώρα, και μπορούν, συχνά δε το κάνουν, κατευθύνουν την κοινή γνώμη μέσω της αυξανόμενης αποτελεσματικότητας σύγχρονων μέσων μαζικής ενημέρωσης. Οι δράσεις τους ακόμα επηρεάζουν συχνά τις διεθνείς εξωτερικές μας σχέσεις. Μπορεί ακόμα και να διαταράξουν τη δημοκρατική διαδικασία μέσω μεγάλων πολιτικών συνεισφορών και χορηγιών, που είναι συχνά στρατηγικά τοποθετημένες ώστε να καλύπτουν εταιρικούς στόχους προς βλάβη της ευημερίας του κοινού.

Το ένα-πέμπτο στην κορυφή των εταιρειών του *Fortune 500* έχουν μεγαλύτερο μερίδιο από όλα τα κέρδη της βιομηχανικής παραγωγής σε σύγκριση με όλες τις άλλες 370.000 βιομηχανικές φίρμες μαζί. Οι 500 απασχολούν άνω των δύο-τρίτων όλων των εργαζόμενων που εμπλέκονται στη βιομηχανία, ελέγχουν άνω των δύο-τρίτων όλων των βιομηχανικών πωλήσεων και βιομηχανικών πόρων και μπορούν να κερδίσουν περί τα τέσσερα-πέμπτα του συνόλου των κερδών. Η συνολική εργατική δύναμη μόνο δύο αυτοκινητιβιομηχανιών, της General Motors και της Ford Motor Company, ξεπερνούν το ένα εκατομμύριο άτομα.

Το 1988 οι συνολικές ετήσιες πωλήσεις των εταιρειών του *Fortune 500* της Αμερικής έφθασε το ποσό των 2 τρισεκατομμυρίων δολλαρίων, ως αθροιστικό ενεργητικό. Τα συνολικά τους κέρδη το 1988 ήσαν 115 δισεκατομμύρια δολάρια. Τα 121 δισεκατομμύρια της General Motors από πωλήσεις το 1988 την έκαναν την μεγαλύτερη βιομηχανική εταιρεία στον κόσμο και την ανέδειξαν σε παγκόσμια κλίμακα έβδομη μεταξύ των συνολικών κυβερνητικών εξόδων όλων των χωρών του κόσμου. Ο Ralph Nader κάποτε υπέδειξε εύστοχα, πως μεμονωμένα κράτη δεν είναι αρκετά για τις διαθέσιμες πηγές και το μέγεθος των μεγάλων εταιρειών μας: «Η General Motors θα μπορούσε ν' αγοράσει το Delaware, αν ο DuPont ήταν πρόθυμος να το πουλήσει.» Στο απώτατο άκρο πίσω από την μονολιθική General Motors το 1988 ήρθε η Ford Motor Company με 92 δισεκατομμύρια δολάρια πωλήσεων, η Exxon με 79 δισεκατομμύρια δολάρια πωλήσεων, η IBM με 59 δισεκατομμύρια δολάρια και η General Electric με 49 δισεκατομμύρια δολάρια. Μερικοί γίγαντες εξακολουθούν να μεγαλώνουν μέσω συγχωνεύσεων και προσαρτήσεων έτσι ώστε πολλές ήδη μεγάλες εταιρείες πετρελαιοειδών κι άλλες βιομηχανίες έχουν προσφάτως αναπτυχθεί τόσο σε μέγεθος όσο και σε ισχύ. Στη δεκαετία του 1980, για παράδειγμα, η Chevron αγόρασε την Gulf Oil για 13 δισεκατομμύρια δολάρια και η μαμούθ RCA, με 7 δισεκατομμύρια δολάρια 7 δισεκατομμύρια πλεόνασμα, ενώθηκε με την ήδη κολοσσιαία General Electric για να δημιουργήσουν ένα τεράστιο «διαχειριστή» με ενεργητικό 25 δισεκατομμυρίων δολλαρίων.

Περί τα δυο-τρίτα του συνόλου των εταιρειών βιομηχανικής παραγωγής είναι πολύ συγκεντρωμένα, και λίγες φίρμες εξουσιάζουν τους περισσότερους από τους βασικούς κλάδους βιομηχανικής παραγωγής. Παρ' ότι καμιά συγκεκριμένη φίρμα δεν εξουσιάζει πλήρως ολόκληρη μια από τις μεγάλες αγορές, ορισμένες είναι κοντά σ' αυτό. Η Western Electric πρακτικά παράγει εν δυνάμει όλο τον τηλεφωνικό εξοπλισμό, η General Motors πρακτικά παράγει όλα τ' αυτοκινούμενα οχήματα ντίζελ, και η Campbell ελέγχει άνω του 95% της αγοράς προπαρασκευασμένης σούπας. Τέσσερις φίρμες ελέγχουν περί το 75% ενός μεγάλου αριθμού βιομηχανιών. Κάπου 90% της βιομηχανίας δημητριακών, για παράδειγμα, είναι στα χέρια τεσσάρων εταιρειών και δυο απ' αυτές, η Kellogg και η Central Foods, δεσπόζουν στην αγορά. Εικοσιπέντε χρόνια πριν υπήρχαν 375 βιομηχανίες παραγωγής μύρας στις Ηνωμένες Πολιτείες. Σήμερα υπάρχουν λιγότερες από 30, και 4 εταιρείες δεσπόζουν στο χώρο. Αυτή η συγκέντρωση

της αγοράς είναι γνωστή ως ολιγοπώλειο, από την Ελληνική λέξη που σημαίνει λίγοι πωλητές. Έτσι που η διαδικασία ολιγοπωλείου αδυνατίζει τον ανταγωνισμό και μειώνει τον αριθμό των πωλητών, αυτοί οι γίγαντες μπορούν να εξασκήσουν αμέτρητη ισχύ τόσο επί των παρεχομένων προϊόντων όσο και στις τιμές.

Τρεις με τέσσερις εταιρείες γενικώς εξουσιάζουν τις περισσότερες βιομηχανίες, κι αναφέρονται ως «οι Τρεις Μεγάλοι» ή «οι Τέσσερις Μεγάλοι». Ο έλεγχος αγοράς από γίγαντες τους επιτρέπει σε μεγάλο βαθμό να θέτουν τιμές. Μέσω αυτού του «καθοδηγούμενου» συστήματος επιβολής τιμών, οι εταιρείες γίγαντες μπορούν ν' αποφασίζουν αυθαιρέτως ποια θα είναι η τιμή ενός προϊόντος, ή ποια θα 'ναι η αύξηση τιμής, συχνά δε επί τη βάσει του ποιά τιμή μπορεί ν' αντέξει η αγορά παρά μέσω της φυσιολογικής δύναμης της αγοράς ελεύθερου ανταγωνισμού. Ένας υψηλός βαθμός συγκέντρωσης της αγοράς σημαίνει πως η καθοδήγηση των τιμών (ή το ακολούθα τον αρχηγό) στις αποφάσεις τιμολόγησης είναι δυνατόν να προχωρήσει χωρίς κάποιου είδους συνομοσία για την παραβίαση των αντιτράστ νόμων.

Καθώς οι δραστηριότητες των γιγάντων εταιρειών των Η.Π.Α. αγγίζουν αυξανόμενα τη διπλωματία πέραν της οικονομίας, αναλαμβάνουν χαρακτηριστικά ενός έθνους-κράτους. Κάποτε ο John Kenneth Galbraith είπε καθώς η μοντέρνα εταιρεία αποκτά «δύναμη στις αγορές, δύναμη στη χώρα, δύναμη επί του κράτους, δύναμη στην πίστη, είναι ένα όργανο πολιτικής διαφορετικό σε σχήμα και βαθμό αλλά όχι όπως από το ίδιο το κράτος.» (3) Η δομή διακρατικών εταιρικών εγκαταστάσεων σε ξένες χώρες και η διακίνηση προϊόντων διέπεται από συγκριτική κλίμακα μισθών, ταρίφες και κόστοι μεταφοράς, όπως επίσης από πολιτικούς κι εργασιακούς παράγοντες. Εταιρικά διευθυντικά στελέχη ζυγίζουν όλους αυτούς τους παράγοντες επί παγκοσμίου βάσης. Διεθνικές όπως η International Telephone and Telegraph Corporation (ITT) συντονίζει σε παγκόσμιο επίπεδο αποφάσεις για την οικονομική ροή, τιμολόγηση, προώθηση εμπορίου, αποφυγή φορολογίας και στόχους έρευνας κι ανάπτυξης. Σε αρκετές περιπτώσεις, Αμερικάνικες εταιρείες έχουν αναμειχθεί πολιτικά σε κάποια άλλη χώρα. Στη δεκαετία του 1950, για παράδειγμα, η United Fruit είχε αναμειχθεί ενεργά στην ανατροπή του Jacobo Arbenz, του δημοκρατικά εκλεγμένου προέδρου της Γουατεμάλα, του οποίου την πτώση από την εξουσία ακολούθησε στρατιωτική δικτατορία τριάντα χρόνων. Κατά τη δεκαετία του 1970, η ITT έπαιξε

σημαντικό ρόλο στην ανατροπή του Salvador Allende, του εκλεγμένου προέδρου της Χιλής, στην προσπάθειά της να προστατεύσει τις επενδύσεις της ΙΤΤ Χιλής.

Μόνο μετά την Βιομηχανική Επανάσταση οι εταιρείες αναδείχθηκαν ως μια νομικές και οικονομικές μονάδες. Η νομική συνένωση με τη μορφή νομικής σύμβασης κατέστη αναγκαία. Ειδικές παραχωρήσεις κατέστησαν δυνατή την ανάληψη κεφαλαίων, μέσω της πώλησης εταιρικών μετοχών και ομολόγων, ώστε να παρέχεται μια πλεονεκτική φορολογική δομή και να διασφαλίζεται η επιτυχία των δικαιωμάτων περιουσίας. Καθώς η ευκαιρίες εργασιών συνέχισαν να διευρύνονται, οι μεγάλες φίρμες είδαν νέες λεωφόρους ανάπτυξης προς την εποχή των συγχωνεύσεων, που δεν ήταν εφικτές προηγουμένως. Καθώς οι φίρμες αυτές προσπάθησαν να κυριαρχήσουν επί των πηγών εφοδιασμού τους αλλά και στις αγορές τους, οι μεγάλοι κατασκευαστές κατ' αρχήν προσπάθησαν να αποκτήσουν τον έλεγχο επί συγκεκριμένων βιομηχανιών σε θέσεις κλειδιά, αγοράζοντας μετοχές σε άλλες εταιρείες. Αυτό στη συνέχεια οδήγησε στην εισαγωγή κατεχουσών εταιρειών, καθώς οι οικονομίες μπορούσαν να καταλήξουν σ' ένα συνδυασμό μαζικής παραγωγής και μαζικής διανομής. Οι εταιρείες προσπάθησαν με κάθε τρόπο ν' αποκτήσουν έλεγχο επί όλων των βαθμίδων του κύκλου εργασιών από την απόκτηση των πρώτων υλών μέχρι τη διανομή των ολοκληρωμένων προϊόντων τους. Με το τρόπο αυτό, μπορούσαν να εξασφαλίσουν για μια αδιάκοπη ροή αγαθών προς και από την παραγωγή τους και τις εγκαταστάσεις τους. Κατά τα μέσα του εικοστού αιώνα, σχετικά λίγες γιγάντιες εταιρείες είχαν φθάσει να δεσπόζουν επί των περισσότερων κομβικών βιομηχανιών.

Αργότερα, αυτή η κάθετη ανάπτυξη γραμμής παραγωγής προϊόντος έφθασε κοντά στην ακινητοποίηση καθώς η αγορά επιβραδύνθηκε. Στο σημείο αυτό, οι περισσότερα τεχνολογικά αναπτυγμένες βιομηχανίες, όπως οι χημικές, ελαστικών και ηλεκτρικών ειδών, άνοιξαν το δρόμο προς μια δεύτερη μέγιστη ανάπτυξη με την επέκταση συνεργασιών: διαποίκιση. Ολοκληρωμένης ανάπτυξης φίρμες άρχισαν να διεισδύουν σε άλλες βιομηχανίες και γραμμές παραγωγής. Μετα το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, οι διοικούντες εταιρείες συχνά εύρισκαν οικονομικότερο να προσαρτούν άλλα ενδιαφέροντα ή να σχεδιάζουν συγχωνεύσεις από το να κτίζουν νέα εργοστάσια και ν' αναπτύσσουν νέες εταιρείες από μηδενική βάση, κι έτσι να συνεισφέρουν σε ακόμη ταχύτερη ανάπτυξη μεγέθους της εταιρείας.

Σήμερα, οι περισσότερες γιγάντιες εταιρείες είναι με δεδαλώδη δραστηριότητα. Παρότι όλες τους έχουν κάποια πρωτεύουσα γραμμή εργασιών, οι περισσότερες έχουν προσαρτήσει μια ποικιλία από άλλες σειρές προϊόντων. Ως αποτέλεσμα, αυτές οι δεδαλώδους δραστηριότητας επιχειρήσεις διαθέτουν ισχύ, πολιτική και οικονομική, πολύ περισσότερη από αυτή μιας παραδοσιακής εταιρείας που λειτουργούσε σε μια μόνη γραμμή παραγωγής. Η ITT είναι κλασική περίπτωση δεδαλώδους δραστηριότητας μέσω προσαρτήσεων. Παρά το γεγονός πως αρχικά ήταν μια εταιρεία τηλεπικοινωνιών και παραμένει ακόμα η δεύτερη παγκοσμίως μεγαλύτερη παραγωγός σε τηλεπικοινωνιακό εξοπλισμό, η παραγωγή αυτή σ' αυτή τη δεδαλώδους ανάπτυξης εταιρεία αντιπροσωπεύει μόλις το 20% του παρόντος εισοδήματός της. Το 1960, η ITT ξεκίνησε την πορεία της να καταστεί ένας γίγαντας δεδαλώδους ανάπτυξης παρά μια εταιρεία ενός-προϊόντος, και από το 1969 ως το 1974 οι πωλήσεις της αυξήθηκαν κατά 1.375%. Ο τζίρος ανέβηκε από 1,1 δισεκατομμύρια δολάρια το 1961, σε 38 δισεκατομμύρια δολάρια το 1988, που οφείλεται κυρίως στην προσαρτήσει που έκανε σε μεγάλες συναλλαγές σε ποικίλλες περιοχές προϊόντων ηλεκτρονικών και αυτοματισμού, αμυντικής τεχνολογίας, ημιαγωγών, μηχανών αυτόματης πώλησης, πλαστικών, πολτοποίησης και ξυλείας, ξενοδοχείων, χρηματοδότησης καταναλωτών και ασφαλειών.

Είναι ένας από τους μεγαλύτερους στον κόσμο κατασκευαστές πολτοποίησης. Η ITT είχε ετήσιες πωλήσεις 20 δισεκατομμυρίων δολλαρίων το 1988. Ανάμεσα στις προσαρτήσεις της ITT είναι η Hartford Fire Insurance Company και η Sheraton Corporation of America. Έχει ακόμα προσαρτήσει περισσότερες από 50 ξένες εταιρείες κι επιχειρεί τώρα σε πάνω από 70 χώρες. Η ITT έχει πάνω από 400.000 εργαζόμενους. Παρότι μια συμφωνία μη δημιουργίας ενιαίου μετώπου (αντι-τράστ) του 1972 ανάγκασε την εταιρεία να χάσει τους τίτλους των Canteen Corporation, Avis, Levitt, καθώς και μερικών άλλων εταιρειών, η ITT εξακολουθεί άμεσα ν' αγγίζει τις ζωές εκατομμυρίων ανθρώπων.

Παρά το γεγονός πως οι εταιρείες μπορεί να έχουν άλλους στόχους, όπως για παράδειγμα το να αυξήσουν την εταιρική ισχύ και την επιφάνειά τους, σε συνδιασμό με την ανάπτυξη της εταιρείας και τη σταθεροποίησή τους, οι παναθρώπινοι στόχοι τους παραμένουν να είναι η μεγιστοποίηση των κερδών της εταιρείας και η γενική οικονομική επιτυχία της, είτε αυτό επιτυγχάνεται μέσω πωλήσεων, μεριδίων αγοράς, είτε μέσω αύξησης κεφαλαίων ενεργητικού. Ασχέτως του κατά πόσο ισχυρά οι διοικούντες την επιχείρηση προτιμούν να επιδιώκουν άλλους

στόχους και του πόσο δύσκολο είναι να βρίσκουν στρατηγικές αύξησης των κερδών σ' ένα κόσμο αβεβαιότητας, κάθε αποτυχία να ικανοποιήσουν αυτά τα κριτήρια θα σημάνει την εξαφάνιση της εταιρείας από την οικονομική σκηνή. Όπως σε όλους τους μεγάλους οργανισμούς, οι εταιρείες επιτυγχάνουν τους στόχους τους μέσω ενός συνδιασμού ιεραρχικού περιβάλλοντος κοινωνικών σχέσεων και προσδοκιών. Σε μεγάλες εταιρείες, η κοινωνική δομή αποτελείται αφενός από εκείνους που διαθέτουν μεγάλη ισχύ: το διοικητικό συμβούλιο και τους ανώτατους όπως ο πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου, ο διευθύνων σύμβουλος και οι αντιπρόεδροι, ενώ από την άλλη πλευρά είναι αυτοί με πολύ λιγότερη ισχύ: μέσα στελέχοι, επιβλέποντες κι εργαζόμενοι.

Ως μια νομική οντότητα, ένας εταιρικός οργανισμός χρησιμοποιεί κεφάλαια παρεχόμενα από ιδιώτες που αποκαλούνται μέτοχοι. Παρά το γεγονός πως τεχνικά αυτοί οι μέτοχοι έχουν την ιδιοκτησία της εταιρείας, είναι οι διοικούντες στην κορυφή που την ελέγχουν εκτεταμένα, συχνά επηρεαζόμενοι από επενδυτές όπως τράπεζες ή από ένα ισχυρό διοικητικό συμβούλιο. Κατ' αυτή την έννια, οι μέτοχοι μπορεί να τύχουν μεταχείρισης όχι αυτής που αρμόζει σε ιδιοκτήτες αλλά ως αξιότιμοι απαιτητές κάποιου σταθερού μεριδίου από τα εταιρικά κέρδη, και τίποτε άλλο. Οι κύριοι αποφασίζοντες μέρα-την-μέρα για την επιχείρηση είναι αμοιβώμενοι εργαζόμενοι, δηλαδή, διοίκηση, που κύριο μέλημά τους είναι οι μισθοί τους και τα δώρα τους, και που προσβλέπουν στην ανάλιξή τους είτε μέσα στην εταιρεία, είτε μετακινούμενοι σε μια άλλη επιχείρηση.

2.2. Παγκόσμια εξάπλωση του οικονομικού εγκλήματος

Είναι αξιόλογο να αναφέρουμε την παγκόσμια έρευνα που έγινε για την παγκόσμια εξάπλωση του οικονομικού εγκλήματος από την Pricewaterhouse Coopers.

«Μέγιστη απειλή για τις επιχειρήσεις παγκοσμίως παραμένει το οικονομικό έγκλημα διαπιστώνει η Pricewaterhouse Coopers, παρά τις αυξημένες προσπάθειες για ρύθμιση και έλεγχο.

Όπως προκύπτει από την παγκόσμια έρευνα για το Οικονομικό Έγκλημα το 2007 της PricewaterhouseCoopers (PwC), σχεδόν οι μισές από όλες τις επιχειρήσεις (δεδομένο που

παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητο από το 2005) ανέφεραν ότι έπεσαν θύματα κάποιας μορφής οικονομικού εγκλήματος τα τελευταία 2 χρόνια. Το μέσο κόστος από τις άμεσες ζημιές για τις επιχειρήσεις αυξήθηκε κατά 40% περίπου, φθάνοντας τα 2,4 εκατ. δολάρια από τα 1,7 εκατ. δολάρια, κατά τη διάρκεια της εξετασθείσας περιόδου.

Η έρευνα αποκάλυψε ότι το 43% των εταιρειών που αντιμετώπισαν περιστατικά οικονομικού εγκλήματος τα τελευταία 2 χρόνια, σημείωσαν άμεσες απώλειες που ξεπέρασαν τα 4,2 δισ. δολάρια. Οι απώλειες προκλήθηκαν από μια σειρά οικονομικών εγκλημάτων, μεταξύ των οποίων η σκοπίμως λανθασμένη λογιστική απεικόνιση των περιουσιακών στοιχείων, η λογιστική απάτη, η δωροδοκία και η διαφθορά, το ξέπλυμα χρήματος, καθώς και η παραβίαση της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Εκτός από τις άμεσες οικονομικές απώλειες που προέκυψαν από οικονομικό έγκλημα, οι επιχειρήσεις ανέφεραν πως υπέστησαν σοβαρές "παράπλευρες απώλειες" στις καθημερινές λειτουργίες, με αρνητικές επιπτώσεις και στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες. Το 88% όσων κατήγγειλαν κάποιο περιστατικό οικονομικού εγκλήματος, ανέφερε ότι έβλαψε το όνομα και το brand τους και είχε αντίκτυπο στο ηθικό των εργαζομένων. Το 84% είπε πως έβλαψε τις σχέσεις τους με άλλες εταιρείες και αύξησε το κόστος συνδιαλλαγής με τις ρυθμιστικές αρχές. Τέλος, το 69% επισήμανε ότι το οικονομικό έγκλημα επέδρασε αρνητικά στην τιμή της μετοχής τους.

Η έρευνα με τίτλο "Οικονομικό έγκλημα: Άνθρωποι, Κουλτούρα και Έλεγχος", αποκάλυψε ότι το οικονομικό έγκλημα είναι μια παγκόσμια υπόθεση, καθώς επηρεάζει όλες τις επιχειρήσεις, ανεξάρτητα από το μέγεθός τους, σε κάθε ήπειρο και κλάδο. Καθώς, μάλιστα, το οικονομικό έγκλημα παραμένει ανεξέλεγκτο – δεν έχει μειωθεί τα τελευταία 8 χρόνια κατά τα οποία η PwC διεξάγει αυτήν την έρευνα - οι περισσότερες επιχειρήσεις εμφανίζονται αισιόδοξες, καθώς πιστεύουν ότι τα μέτρα ελέγχου θα περιορίσουν την έκθεσή τους σε περιστατικά οικονομικού εγκλήματος στο μέλλον. Μόνο το 11% των ερωτηθέντων θεωρεί πιθανό το ενδεχόμενο να πέσουν θύματα οικονομικού εγκλήματος στη χώρα τους για τα επόμενα 2 χρόνια .

Η έρευνα του 2007 αποκάλυψε πως υπάρχει άμεση συσχέτιση ανάμεσα στο μέγεθος της

εταιρείας και στο βαθμό διάδοσης του οικονομικού εγκλήματος. Από τις επιχειρήσεις που απασχολούν 5.000 και πλέον εργαζόμενους, το 62% ανέφερε πως έχουν υπάρξει θύματα οικονομικού εγκλήματος. Το συγκεκριμένο ποσοστό έπεσε στο 52% για εταιρείες που απασχολούν 1001 έως 5000 εργαζόμενους και στο 32% για μικρές επιχειρήσεις που απασχολούν λιγότερους από 200 εργαζόμενους.

Κανένας κλάδος δεν είναι διασφαλισμένος έναντι του οικονομικού εγκλήματος. Από την έρευνα προκύπτει ότι ο κλάδος των ασφαλιστικών υπηρεσιών και του λιανικού εμπορίου είναι ο πιο ευάλωτος στο οικονομικό έγκλημα με το 57% των εταιρειών να καταγγέλλουν κάποιο περιστατικό οικονομικού εγκλήματος. Ακολουθούν οι κρατικές υπηρεσίες και ο ευρύτερος δημόσιος τομέας με 54%, οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες με 46% και οι αυτοκινητοβιομηχανίες με 44%. Οι συνηθέστερες μορφές οικονομικού εγκλήματος ανά κλάδο ποικίλουν εξαιτίας των διαφορετικών λειτουργικών χαρακτηριστικών που διαθέτει ο καθένας.

Η κλοπή αποτελεί τη συνηθέστερη μορφή οικονομικού εγκλήματος, σύμφωνα με το 30% όσων δήλωσαν πως έχουν πέσει θύματα κάποιου είδους οικονομικού εγκλήματος. Η παραβίαση πνευματικής ιδιοκτησίας κυμάνθηκε στο 15%, η διαφθορά και η δωροδοκία στο 13%, η λογιστική απάτη από το 12% και το ξέπλυμα χρήματος από το 4%.

Το 85% όσων εμπλέκονται σε περιστατικά οικονομικού εγκλήματος είναι άνδρες. Οι περισσότεροι από αυτούς είναι 31 έως 50 χρόνων, με τριτοβάθμια ή ανώτατη εκπαίδευση. Περισσότεροι από τους μισούς είχαν προσληφθεί από την πληγείσα εταιρεία, με το 26% από αυτούς στα ανώτερα κλιμάκια (senior management), ενώ το 43% είχε τουλάχιστον 5 χρόνια προϋπηρεσία στην εταιρεία.

Σύμφωνα με την έρευνα, οι βασικές αιτίες που οδηγούν ένα άτομο στο οικονομικό έγκλημα είναι τα οικονομικά κίνητρα σε ποσοστό 57%, το ακριβό lifestyle στο 36% και η επαγγελματική απογοήτευση στο 12%. Οι αδύναμοι μηχανισμοί ελέγχου αναφέρθηκαν ως αίτιο για το 1/3 των περιπτώσεων. Το χαμηλό επίπεδο αφοσίωσης προς την εταιρεία για το 34%, η σχετική ανωνυμία, για το 17%, η ασάφεια των κανόνων ηθικής της εταιρείας για το 14% και ο πειρασμός για το 44%.

Για περιπτώσεις διάπραξης οικονομικού εγκλήματος σε εκτεταμένα χρονικά διαστήματα, τα εμπλεκόμενα διοικητικά στελέχη πρέπει να είναι σε θέση να εκλογικεύουν τη συμπεριφορά τους, όπως με αιτιολογίες του τύπου "είναι για το καλό της εταιρείας" ή "είναι μια γκρίζα περιοχή". Στο 40% των περιπτώσεων διάπραξης οικονομικού εγκλήματος οι εργαζόμενοι ανέφεραν πως δεν γνώριζαν ότι κάνουν κάτι κακό, ενώ σε ποσοστό 26% αρνήθηκαν ότι η πράξη τους έχει οικονομικές συνέπειες για την εταιρεία.

Το 43% των περιστατικών οικονομικού εγκλήματος εντοπίστηκε από ανώνυμες καταγγελίες (whistleblower hotlines) ή 'από ψιθύρους' – αν και το πιο αποτελεσματικό μέτρο, ο εσωτερικός έλεγχος, υπήρξε η αρχική μέθοδος εντοπισμού του 19% των περιπτώσεων, επισημαίνοντας την αξία της διαφάνειας στην εταιρική κουλτούρα, η οποία καθιστά τους εργαζόμενους ικανούς να αναγνωρίζουν και να καταγγέλλουν κάθε ανάρμοστη συμπεριφορά.

Εταιρείες που έχουν βιώσει τουλάχιστον μία φορά κάποια δομική αλλαγή – συγχώνευση, εξαγορά, αναδιοργάνωση ή περικοπές προσωπικού – ανέφεραν αυξημένα περιστατικά οικονομικού εγκλήματος.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός πως το οικονομικό έγκλημα διαδραματίζει κυρίαρχο ρόλο τόσο στις αναδυόμενες οικονομίες, (Βραζιλία, Κίνα, Ινδία, Ινδονησία, Μεξικό, Ρωσία και Τουρκία,) όσο και στις πιο αναπτυγμένες χώρες. Ωστόσο, το κόστος από το οικονομικό έγκλημα ήταν σημαντικά υψηλότερο στις αναδυόμενες οικονομίες. Αθροιστικά, οι 7 αναδυόμενες αγορές (E7) αντιμετωπίζουν το 45% του συνόλου των οικονομικών απωλειών παγκοσμίως, οι οποίες ανέρχονται σε \$4,2 δισ. Εταιρείες με δραστηριότητες στις αναδυόμενες αγορές (E7) ανέφεραν ότι οι μέσες απώλειες που προκλήθηκαν από οικονομικό έγκλημα ανέρχονται σε \$5.1 εκατ. - είναι, δηλαδή, υπερδιπλάσιες από τις αντίστοιχες απώλειες των εταιρειών που δεν δραστηριοποιούνται σε αυτήν την επικράτεια.

Στις αναδυόμενες αγορές (E7), τουλάχιστον 1 στις 4 εταιρείες και σε μερικές χώρες η 1 στις 2 εταιρείες ανέφερε ότι της ζητήθηκε να δωροδοκήσει. Η διαφθορά συνειδήσεων και η κλοπή πνευματικής περιουσίας αποτελούν τους βασικούς προβληματισμούς των επιχειρήσεων που

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ENRON

Έπειτα από μεγάλη ανάλυση των ορισμών-εννοιών-λόγων, αλλά και γεγονότων, παρακάτω θα αναλύσουμε ένα αρκετά σημαντικό γεγονός, το οποίο τάραξε την Παγκόσμια Κοινή Γνώμη αλλά και ολόκληρη την επικράτεια. Το ερώτημα όμως που θα γεννηθεί μέσα από αυτή την αναφορά είναι πως όντως τάραξε τα νερά τα επιχειρηματικά και τα πολιτικά, εκτός από τα κοινωνικά στρώματα;

Το σκάνδαλο της Enron ένα οικονομικό σκάνδαλο που αναδείχθηκε το 2001 και αφορούσε την ενεργειακή εταιρία Enron και την ελεγκτική Arthur Andersen. Έπειτα από μια σειρά αποκαλύψεων που αφορούσαν αμφιλεγόμενες λογιστικές πρακτικές που διενεργήθηκαν κατά τη δεκαετία του 1990, η Enron βρέθηκε στο χείλος της χρεοκοπίας το Νοέμβριο του 2001. Μια απόπειρα διάσωσης λευκού ιππότη από μία παρόμοια αλλά μικρότερη ενεργειακή εταιρία, την Dynegy δεν κατέστη βιώσιμη. Η Enron κήρυξε πτώχευση στις 2 Δεκεμβρίου του 2001.

Καθώς το σκάνδαλο αποκαλυπτόταν, οι μετοχές της Enron σημείωσαν κατακόρυφη πτώση από τα \$90,00 ανά μετοχή σε λιγότερο από 50c ανά μετοχή. Κι ενώ η εταιρία συγκαταλεγόταν μεταξύ των blue chip, σε αυτή η απρόσμενη εξέλιξη είχε μεγάλο αντίκτυπο στην αγορά. Η βουτιά της Enron σημειώθηκε μετά από την αποκάλυψη ότι πολλά από τα κέρδη και τα έσοδα ήταν αποτέλεσμα συμφωνιών με οντότητες ειδικού σκοπού, εταιρίες περιορισμένης ευθύνης που ήλεγχε. Απόρροια των ανωτέρω ήταν πολλά από τα χρέη και οι απώλειες της εταιρίας να μην εμφανιστούν στις οικονομικές της καταστάσεις.

Επιπροσθέτως, το σκάνδαλο προκάλεσε τη διάλυση της Arthur Andersen, η οποία αποτελούσε μέχρι εκείνη την περίοδο μία εκ των πέντε κορυφαίων ελεγκτικών εταιριών. Ιδιαίτερα ζημιωμένα βγήκαν τα μέλη ποικίλων ομάδων ενδιαφερομένων, όπως μέτοχοι, κράτος, πιστωτές, εργαζόμενοι κ.α.

3.1 Ιστορικό πλαίσιο

Στις αρχές του 2001, η επιχείρηση Enron, η μεγαλύτερη εταιρία εκμετάλλευσης ενέργειας στον κόσμο έδειχνε ασταμάτητη. Η δεκαετής προσπάθειά της να πείσει τους νομοθέτες να αποδεσμεύσουν την αγορά ενέργειας εστέφθη με επιτυχία, ανοίγοντάς της το δρόμο από την Καλιφόρνια στη Νέα Υόρκη. Οι δεσμοί της με την κυβέρνηση Bush της εξασφάλιζαν ευήκοα όταν στην Ουάσιγκτον. Οι πωλήσεις της, τα κέρδη της και οι μετοχές της εκτοξεύονταν στην κορυφή.

Στις αρχές του 1990, το Κογκρέσο των Ηνωμένων Πολιτειών πέρασε νομοθετική ρύθμιση που απελευθέρωνε την αγορά ηλεκτρικής ενέργειας. Το ίδιο είχε πράξει και για την αγορά φυσικού αερίου μερικά χρόνια νωρίτερα. Η ενεργειακή αγορά που δημιουργήθηκε ευνόησε την ανάπτυξη εταιριών όπως η Enron, ενώ η συνεπαγόμενη μεταβλητότητα των τιμών λόγω του ανταγωνισμού προκαλούσε την αντίδραση παραγωγών και τοπικών διοικήσεων. Έντονα φαινόμενα lobbying εκ μέρους της Enron και λοιπών εταιριών όμως, διατήρησαν το σύστημα ως είχε.

Η Enron είχε δημιουργήσει εταιρίες offshore, μονάδες που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για φορολογικό σχεδιασμό και φοροαποφυγή, εκτοξεύοντας την κερδοφορία της επιχείρησης. Οι ονομασίες αυτών των οντοτήτων ήταν Bob West Treasure, Jedi και Hawaii. Το γεγονός αυτό προλείανε το έδαφος για πλήρη ελευθερία συναλλαγματικού σχεδιασμού, καθώς και πλήρη ανωνυμία που μπορούσε να διασκορπίσει τις απώλειες που η επιχείρηση εξαφάνιζε από τους ισολογισμούς της. Αυτές οι εταιρίες βοήθησαν την Enron να φαίνεται πιο κερδοφόρα απ'όσο πραγματικά ήταν, ενώ δημιουργήθηκε ένας τεχνητός κύκλος μεταφοράς απωλειών από τα στελέχη. Αυτή η πρακτική εκτόξευσε την τιμή των μετοχών της, κάτι που έδωσε τη δυνατότητα στα στελέχη της να αξιοποιήσουν εσωτερική πληροφόρηση για να κερδοσκοπήσουν σε ατομικό επίπεδο. Οι άνθρωποι της Enron γνώριζαν τα πάντα για τους offshore λογαριασμούς της εταιρίας, στους οποίους κρύβονταν οι απώλειές της παρά ταύτα, οι επενδυτές δε γνώριζαν τίποτα απ' όλα αυτά. Ο Οικονομικός Διευθυντής Andrew Fastow καθοδηγούσε την ομάδα που δημιούργησε τις εταιρίες-οχήματα και αξιοποίησε τις συμφωνίες της επιχείρησης ώστε να εξασφαλίσει για τον ίδιο, την οικογένεια και τους φίλους του εκατοντάδες εκατομμυρίων δολαρίων εγγυημένων εισοδημάτων, εις βάρος της επιχείρησης την οποία έπρεπε να υπηρετεί και τους συμμετόχους της.

Το 1999, η Enron ξεκίνησε τη λειτουργία της EnronOnline, μια διαδικτυακή υπηρεσία συναλλαγών, η οποία χρησιμοποιείτο από σχεδόν όλες τις ενεργειακές επιχειρήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο πρόεδρος και Γενικός Διευθυντής Παραγωγής Jeffrey Skilling συνηγορούσε στην εξής καινοφανή ιδέα, ότι η εταιρία δε χρειαζόταν πραγματικά στοιχεία υπό την κατοχή της. Εφαρμόζοντας στο έπαρκο τη διεισδυτική επενδυτική στρατηγική της επιχείρησης, κατέστησε την Enron το μεγαλύτερο χονδρέμπορο αερίου και ενέργειας, με \$27 δισεκατομμύρια συναλλαγές ανά τρίμηνο. Τα νούμερα της εταιρείας, μολαταύτα, έπρεπε να εφαρμόζονται στην ονομαστική τους αξία. Με τον Skilling, η Enron υιοθέτησε μια λογιστική της αγοραίας αξίας, με την οποία προβλέπονται μελλοντικά κέρδη από οποιαδήποτε συμφωνία λογίζονταν επιτόπου στα βιβλία της. Συνεπώς, η εταιρία σημείωνε κέρδη από οτιδήποτε θα μπορούσε με το χρόνο να ανατραπεί και να μεταβληθεί σε απώλεια, καθώς τα δημοσιονομικά της υπομονεύονταν από την ανάγκη χειραγώγησης της χρηματιστηριακής της αξίας στη Wall Street, κατά την περίοδο της τεχνολογικής έκρηξης του χρηματιστηρίου. Όταν όμως η επιτυχία μια εταιρίας μετράται με καθορισμένες πρακτικές κατάρτισης οικονομικών καταστάσεων που προκύπτουν από μια συστηματική προσέγγιση, έναν όρο που ο Skilling αποδεχόταν, οι πραγματικοί ισολογισμοί δεν ήταν ιδιαίτερα επιθυμητοί. Πραγματικά, οι επιτηδευμένες πρακτικές της Enron αποτελούσαν συχνά κερδοσκοπικά παιχνίδια για τη διατήρηση της ισχύουσας τάξης και να ανεβαίνει η τιμή της εταιρίας, που ανακοινωνόταν καθημερινά στον ανελκυστήρα της. Οι αυξανόμενοι αριθμοί συνοδεύονταν και από χορηγούμενα επενδυτικά κεφάλαια τα οποία συντηρούσε παρά τα χρέη της. Μια πιθανή πτώση της θα αποτελούσε ένα φαινόμενο ντόμινο. Υπό την πίεση να διατηρήσει τη φαινομενική της εικόνα, ο Skilling επιτέθηκε φραστικά στον αναλυτή της Wall Street Richard Grubman, ο οποίος αμφισβήτησε τις ασυνήθιστες λογιστικές πρακτικές της Enron κατά τη διάρκεια μιας ηχογραφημένης διάσκεψης.

Στα τέλη του 1990, η Enron έκανε συναλλαγές \$80-90 ανά μετοχή και αρκετοί έδειχναν να ανησυχούν με το θολό τοπίο που δημιουργείτε με τις οικονομικές αποκαλύψεις. Στα μέσα του Ιουλίου του 2001, η Enron ανακοίνωσε κέρδη \$50, 1 δισεκατομμυρίων, σχεδόν τα τριπλάσια από τις αρχές του Ιανουαρίου, καταρρίπτοντας τις εκτιμήσεις των αναλυτών κατά 3 σεντς ανά μετοχή. Παρά ταύτα, το περιθώριο κέρδους είχε διατηρηθεί σε ένα συντηρητικό μέσο περίπου 2,1% και η τιμή της μετοχής της είχε πέσει περισσότερο από 30% σε σύγκριση με ένα χρόνο πριν. Οι προβληματισμοί γίνονταν ολοένα και πιο έντονοι. Η Enron είχε αντιμετωπίσει αρκετά σοβαρά λειτουργικά προβλήματα, όπως προβλήματα τροφοδοσίας κατά το χειρισμό μιας

μονάδας συναλλαγών ευρείας ζώνης, την κατασκευή του Dabhol Power και μια μονάδα εγκατάσεων στην Ινδία, αλλά και κριτική για το ρόλο που θεωρήθηκε πως διαδραμάτισε στην ενεργειακή πως διαδραμάτισε στην ενεργειακή κρίση της Καλιφόρνια του 2000-2001.

3.2 Το Χρονικό της Πτώσης

Στις 14 Αυγούστου του 2001, ο Jeffrey Skilling, ο γενικός διευθυντής της Enron, πρώην σύμβουλος ενέργειας στην McKinsey & Company ο οποίος συνεργάστηκε με την Enron το 1990, ανακοίνωσε πως θα αποχωρούσε από τη θέση του σε έξι μήνες.

Παρατηρητές πρόσεξαν πως κατά τους μήνες που έμεναν μέχρι την αποχώρησή του, ο Skilling είχε πουλήσει τουλάχιστον 450.000 μετοχές της Enron σε αξία γύρω στα \$33 εκατομμύρια (παρά το γεγονός ότι κατ'είχε ακόμη ένα εκατομμύριο μετοχές κατά την ημέρα που έφυγε). Παρά ταύτα, ο Kenneth Lay, πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου, διαβεβαίωνε τους αναλυτές πως δεν υπήρχαν λογιστικά, συναλλακτικά, αποθεματικά ή γενικότερα άλλα ζητήματα σε εκκρεμότητα, αναφερόμενος στην αποχώρηση. Επιπροσθέτως, διαβεβαίωσε τους έκκληκτους παρατηρητές της αγοράς ότι δε θα υπήρχαν αλλαγές στην απόδοση της εταιρίας ή στην πορεία της προς την πρόοδο εξαιτίας της παραίτησης του Skilling. Ο Lay ανακοίνωσε επίσης ότι θα αναλάμβανε ξανά ο ίδιος τη θέση του γενικού διευθυντή.

Την επόμενη όμως ημέρα ο Skilling παραδέχθηκε ότι ένα πολύ βασικός λόγος της αποχώρησης του από την Enron ήταν η αξία της εταιρίας που κατακυλούσε στην αγορά. Ο αρθρογράφος Paul Crugman, σε σχετική στήλη της New York Times, ισχυρίστηκε ότι η κατάσταση της Enron αντικατέπτριζε τις συνέπειες στην απελευθέρωση της αγοράς και τον παραγκωνισμό των εμποδίων σε αγορές όπως αυτή της ενέργειας. Μερικές ημέρες αργότερα, σε γράμμα προς τον αρθρογράφο, ο Kenneth Lay υπερασπίστηκε την εταιρία του και τη φιλοσοφία που τη διέπνεε. Απώτερος σκοπός της τελευταίας επίθεσης του Crugman για την Enron φαίνεται πως είναι να κιβδηλώσει το σύστημα της ελεύθερης αγοράς, ένα σύστημα που επιτρέπει στους ανθρώπους να λάβουν άφοβα αποφάσεις και να απολαύσουν τους καρπούς της εργασίας, των δεξιοτήτων, της ευφυΐας και της καλής τους πρόθεσης. Προφανώς θα επικρατούσε ένα μονοπωλιακό σύστημα που θα κατευθύνεται ή θα επιχορηγείται από την κυβέρνηση για να λάβει αποφάσεις. Διαφωνούμε καθέτως με τέτοιες απόψεις που αφήνουν αμφιβολίες σχετικά με την ακεραιότητα

και την καλή πίστη τέτοιων οργανισμών και των διοικούντων τους. Το παράδειγμα που περιγράφει ο κύριος Crugman ως φρενήρη τροχιά «χρηματοποίησης» (όπως η ηλεκτρική αγορά την Καλιφόρνια) αποτελεί προϊόν της δικής του αντίληψης για το σύστημα, με ενεργές κυβερνητικές παρεμβάσεις σε κάθε βήμα. Πράγματι, οι μόνοι κερδισμένοι στο φιάσκο της αγοράς της Καλιφόρνιας ήταν οι δημόσιες εγκαταστάσεις στο Λος Άντζελες, το Pasific Nothwest και την British Columbia. Η καταστροφή που υπονόμωσε την ευημερία της Καλιφόρνιας προέκυψε έπειτα από τον παρεμβατικό των λίρων, όχι από την αγορά των πολλών.

3.3 Η ανησυχία των Επενδυτών

Στα τέλη του Αυγούστου, κι ενώ η αξία της Enronsto χρηματιστήριο κατρακυλούσε, ο Lay όρισε τον Greg Whalley, πρόεδρο και γενικό προϊστάμενο λειτουργίας των υπηρεσιών χονδρικής και τον Mark Frevert, ο οποίος ήταν παλαιότερα προϊστάμενος του κυρίου Whalley στις χονδρικές πωλήσεις, μέλη του διοικητικού συμβουλίου. Ορισμένοι παρατηρητές υποστήριξαν πως οι επενδυτές της Enron βρίσκονταν σε δεινή θέση εξαιτίας της αδυναμίας να κατανοήσουν τις διοικητικές πρακτικές της εταιρίας (συχνά χαρακτηριζόμενες και ως ανεξιχνίαστες) και της δυσκολίας της να εκφράσει τα μεγέθη της επακριβώς σε μια οικονομική κατάσταση. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, είναι πραγματικά δύσκολο για τους αναλυτές να ξεκαθαρίσουν σε ποια τρίμηνα η εταιρία ήταν κερδοφόρα και πότε χάνει χρήματα. Ο Lay ισχυρίστηκε η διοίκηση μιας επιχείρησης όπως η Enron είναι ένα σύνθετο ζήτημα, αλλά διαβεβαίωσε τους αναλυτές πως ποτέ δε θα εισχωρούσαν σε όλες τις πληροφορίες που θα επιθυμούσαν να διεισδύσουν, απλά και μόνο προς τέρψη της περιέργειάς τους. Επιπροσθέτως, εξήγησε πως η πολυπλοκότητα της διοίκησης μιας τέτοιας εταιρίας οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό σε θέματα φορολογικού σχεδιασμού και στρατηγικές.

Οι προσπάθειες του Lay έδειχναν να μη συγκινούν τους παρατηρητές. Στις 9 Σεπτεμβρίου του 2001, ένας διακεκριμένος διαχειριστής κεφαλαίων σημείωσε πως 'Οι μετοχές της Enron συναλλάσσονται υπό σε ένα ομιγλώδες τοπίο'. Η απρόσμενη αποχώρηση του Skilling σε συνδυασμό με την αδιαφάνεια των λογιστικών βιβλίων καθιστούσαν δύσκολη την αξιολόγηση της εταιρίας στη Wall Street. Επιπλέον, η εταιρία παραδέχθηκε συστηματική χρήση διαεταιρικών

συναλλαγών με τις θυγατρικές της, γεγονός που έκανε πολλούς να φοβούνται πως ήταν πολύ εύκολη η μεταφορά απωλειών που σε αντίθετη περίπτωση θα εμφανίζονταν στον ισολογισμό της Enron. Μια ιδιαίτερος προβληματική πτυχή αυτής της πρακτικής ήταν ότι πολλές από τις συγγενικές επιχειρήσεις είχαν γίνει αντικείμενο χειραγώγησης από τον οικονομικό διευθυντή της Enron, τον Andrew Fastow.

Μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001, το ενδιαφέρον των ΜΜΕ στράφηκε μακριά από την εταιρία και τα προβλήματά της. Σε λιγότερο από ένα μήνα αργότερα, η Enron ανακοίνωσε την πρόθεσή της να μπει στη διαδικασία να μοιραστεί τα στοιχεία που παρείχαν μικρότερα περιθώρια κέρδους προς όφελος των κεντρικών της επιχειρήσεων αερίου και πώλησης ενέργειας. Αυτή η ενέργεια περιελάμβανε πώληση της Portland General Electric σε μια άλλη κοινωφελή εταιρία του Oregon, Τη Northwest Natural Gas στην τιμή των \$1,9 δισεκατομμυρίων σε μετρητά και μετοχές, καθώς και πιθανή πώληση μεριδίου 65% στο σχέδιο του Dabhol στην Ινδία.

3.4 Το ξετύλιγμα της υπόθεσης

Μερικές ημέρες αργότερα, στις 17 Οκτωβρίου του 2001, η Enron ανακοίνωσε ότι τα αποτελέσματα του τρίτου τριμήνου ήταν αρνητικά, εξαιτίας απρόσμενης χρέωσης περισσότερων από \$1δισεκατομμυρίων. Η διοίκηση της εταιρίας ισχυρίστηκε ότι οι απώλειες οφείλονταν κυρίως σε επενδυτικές ζημιές, μαζί με χρεώσεις ύψους περίπου \$180 εκατομμυρίων σε λεφτά που ξοδεύτηκαν για την ανοικοδόμηση της προβληματικής μονάδας διευρυμένων συναλλαγών. «Έπειτα από μια ενδελεχή επισκόπηση των εταιριών μας, αποφασίσαμε να αναλάβουμε αυτές τις υποχρεώσεις ώστε να ξεκαθαρίσουμε ζητήματα τα οποία επισκίαζαν την απόδοση και την κερδοφόρο προοπτική των βασικών ενεργειακών μας επιχειρήσεων» είπε ο Kenneth Lay σε μία δήλωσή του. Ορισμένοι αναλυτές βρίσκονταν σε σύγχυση. «Τί έπεται;», ρώτησε ο David Fleischer τον Goldman Sachs, ένα αναλυτή τον οποίο είχε αποκαλέσει παλαιότερα ως ένα από τους μεγαλύτερους υποστηρικτές της εταιρίας, δηλώνοντας πως η διοίκηση της Enron έχασε την αξιοπιστία της και θα έπρεπε να καταλάβει προσπάθειες για να την επανακτήσει. «Πρέπει να πείσουν τους επενδυτές ότι αυτά τα κέρδη είναι πραγματικά, πως η εταιρία είναι ειλικρινής και

ότι η ανάπτυξη θα επιτευχθεί».

Επιπροσθέτως, η Enron διαβεβαίωσε πως η διευρυμένη μονάδα από μόνη της άξιζε \$34 δισεκατομμύρια, ένας ισχυρισμός που επίσης αντιμετωπίζονταν με δυσπιστία. «Δε νομίζω ως γνωρίζει κανείς τι κοστίζει η λειτουργία του broadband», είπε ο Todd Shipman, ένας αναλυτής της Standard & Poor's.

Στις 22 του Οκτωβρίου του 2001, η τιμή της μετοχής της Enron έπεσε στα \$20,65 με απώλειες \$5,40 σε μια μέρα, ακολουθώντας την ανακοίνωση της SEC πως διερευνά ποικιλίες ύποπτες συμφωνίες που έκανε η Enron, τονίζοντας πως πρόκειται για μερικές από τις πιο θολές συναλλαγές εντός ομίλου που παρατηρήθηκαν ποτέ. Στον αντίποδα της απόπειρας να αιτιολογηθούν οι χρεώσεις δισεκατομμυρίων δολαρίων και να καθησυχαστούν οι επενδυτές, οι αποκαλύψεις για την Enron αναφέρονταν σε άνευ κόστους συμφωνίες μετοχών, παράγωγα εργαλεία που έρχονταν σε αντίθεση με την επείγουσα φύση των υπαρχόντων περιορισμένων forwards και στρατηγικές που εξυπηρετούσαν την αντιστάθμιση κινδύνου σε συγκεκριμένες επενδύσεις και λοιπά στοιχεία. Αυτή η αινιγματική φρασεολογία καταδείκνυε το σκοτάδι που επικρατούσε στην κατανόηση των αναλυτών ως προς το πώς ακριβώς η Enron διοικείτο.

Όσον αφορά τις έρευνες του SEC, ο πρόεδρος και γενικός διευθυντής Lay είπε: «Προτιθέμεθα να φανούμε απολύτως συνεργάσιμοι με τον SEC και αδημονούμε να εξαλείψουμε οποιαδήποτε ανησυχία που μπορεί να έχει παρουσιαστεί σχετικά με αυτές τις συναλλαγές».

3.5 Ανησυχητικές Ενδείξεις

Ανησυχίες σχετικά με τη ρευστότητα της Enron ανάγκασαν τον Lay να συμμετάσχει σε μια τηλεφωνική διάσκεψη στις 23 Οκτωβρίου, κατά την οποία προσπάθησε να διαβεβαιώσει τους επενδυτές ότι τα χρηματικά αποθέματα της εταιρίας ήταν επαρκή και πως δεν προβλέπονταν άλλες έκτακτες χρεώσεις. Δευτερευόντως, ο Lay επέμεινε έντονα πως δεν υπήρχαν ατασθαλίες αναφορικά με τις συναλλαγές της Enron με τους συνεργάτες της που διοικούνταν από τον Andrew Fastow, στο πρόσωπο του οποίου έδειξε την αμέριστη εμπιστοσύνη του. Ο David Fleischr, αναλυτής της Goldman εξακολουθούσε να είναι σκεπτικός, λέγοντας στους Lay και Fastow ότι: «Υπάρχουν ενδείξεις πως κρύβετε κάτι Μολαταύτα , ο Fleischer επέμεινε στην

τόνωση των μετόχων, ισχυριζόμενος πως δεν πιστεύει ότι λογιστές ή ελεγκτές θα μπορούσαν ποτέ να επιτρέψουν μια τέτοια ολοκληρωτική αταξία. Ο Lay αποπειράθηκε επιπλέον να καθησυχάσει τους συνδιασκεπτόμενους τονίζοντας πως όλες οι χρηματοοικονομικές και λογιστικές μανούβρες είχαν εξεταστεί εξονυχιστικά από τον εξωτερικό τους ελεγκτή, την Arthur Andersen. Μετά από πολλές αμφισβητήσεις που υπέστη η εταιρία, ο Lay δήλωσε ότι «η διοίκηση της Enron προτίθεται να εξασφαλίσει περισσότερο αναλυτικές δηλώσεις χάριν της καλύτερης κατανόησης των σχέσεων της εταιρίας με τις ειδικές οντότητες που διοικούνταν από τον Fastow».

Δύο μέρες αργότερα, στις 25 Οκτωβρίου 2010, παρά τις πρότερες διαβεβαιώσεις του, ο Kenneth Lay απομάκρυνε τον Fastow από τη θέση του. Οι μετοχές της Enron πλέον συναλλάσσονταν στα \$15,41, έχοντας απολέσει τη μισή τους αξία σε λιγότερο από μία εβδομάδα.

Στις 27 Οκτωβρίου η εταιρία ξεκίνησε την επαναγορά όλων των εμπορικών χρεογράφων που αποτιμώνταν σε περίπου \$3,3 δισεκατομμύρια, σε μια προσπάθεια να κρατήσει τους επενδυτές μακριά από ανησυχίες σχετικά με το απόθεμα ρευστών της εταιρίας. Η Enron χρηματοδότησε της επαναγορά εξαντλώντας όλα τα περιθώρια πίστωσης που διέθετε σε ποικίλες τράπεζες. Κι ενώ η πιστοληπτική της ικανότητα χαρακτηριζόταν ακόμη BBB, οι ομολογίες της συναλλάσσονταν σε επίπεδα σχετικά πιο χαμηλά, καθιστώντας μια μελλοντική τους πώληση προβληματική.

Καθώς ο Οκτώβριος τελείωνε σοβαρές ανησυχίες αναδεικνύονταν από αναλυτές σχετικά με πιθανή καταστρατήγηση των γενικά παραδεκτών λογιστικών αρχών. Παρά ταύτα, ορισμένοι ισχυρίζονταν πως ολοκληρωμένη ανάλυση ήταν αδύνατη βάσει των ατελών πληροφοριών που παρείχε η εταιρία.

Αρκετοί πλέον φοβούνταν ανοιχτά πως η Enron ήταν η νέα Long-Term Management Capital, τα κεφάλαια της οποίας κατέρρευσαν το 1998, απειλώντας να δημιουργήσουν μια συστηματική αποτυχία στις διεθνείς χρηματοοικονομικές αγορές. Η τεράστια παρουσία της Enron ανησυχούσε πολλούς σχετικά με τις επιπτώσεις μιας πιθανής κατάρρευσης. Τα στελέχη της Enron παρέμειναν σιωπηλά, δεχόμενα ερωτήσεις μόνο σε γραπτή μορφή.

3.6 Κίνδυνος Πιστοληπτικής Αξιολόγησης

Ο κεντρικός βραχυπρόθεσμος κίνδυνος επιβίωσης της Enron στα τέλη του Οκτωβρίου φαινόταν πως ήταν η πιστοληπτική της βαθμολόγηση. Ανεφέρθη πως κατά την περίοδο που η Moody's και η Fitch, δύο από τα τρία μεγαλύτερα rating agencies είχαν καλέσει την Enron για επανεκτίμηση και πιθανή υποτίμηση. Μια τέτοια μείωση της βαθμολογίας της θα εξανάγκαζε την Enron να εκδώσει εκατομμύρια μετόχων για την κάλυψη δανείων που είχε εγγυηθεί, μια κίνηση που θα έριχνε την αξία των διατηρούμενων μετόχων ακόμη περισσότερο.

Επιπλέον, όλες οι συνεργαζόμενες επιχειρήσεις άρχισαν να επανεξετάζουν τις υπογεγραμμένες συμφωνίες με την Enron, ιδιαίτερα όσες αφορούσαν το μακροπρόθεσμο ορίζοντα, για το ενδεχόμενο πτώσης της βαθμολογίας της κάτω από το BBB, κάτι που θα δημιουργούσε εμπόδια και σε μελλοντικές συμφωνίες.

Αναλυτές και παρατηρητές συνέχισαν τη συντονισμένη τους επίθεση σχετικά με τη δυσκολία της εταιρίας ή την αδυναμία της να γίνει αντικείμενο ασφαλούς ανάλυσης με τόσο αινιγματικές οικονομικές καταστάσεις. Πολλοί φοβούνταν πως κανένας στην Enron πέραν του Skilling και του Fastow θα μπορούσε να εξηγήσει χρόνιες μυστηριώδεις συναλλαγές.

Στις 29 Οκτωβρίου, απατώντας στις διογκώμενες ανησυχίες ότι η Enron θα μπορούσε σε σύντομο διάστημα να ξεμείνει από μετρητά, κυκλοφόρησε η πληροφορία πως η εταιρία επεδίωκε μια περαιτέρω οικονομική ενίσχυση \$1-2 δισεκατομμυρίων.

Την επομένη, όπως φοβούνταν πολλοί, η Moody's έριξε την πιστοληπτική της ικανότητα σε Baa1. Η Standard and Poor's επίσης έριξε τη βαθμολογία της στο BBB+, η αντίστοιχη βαθμολογία με αυτή της Moody's, η οποία Moody's επιπλέον προειδοποίησε ότι ήταν πιθανό να ρίξει τη βαθμολογία της για τα χρεόγραφα της Enron, η συνέπεια της οποίας θα μπορούσε να εμποδίσει της εταιρία από την αναζήτηση νέας χρηματοδότησης καθώς πλέον δε θα ήταν φερέγγυα.

Ο Νοέμβριος εγκαινιάστηκε με την αποκάλυψη ότι ο SEC πλέον επεδίωκε μια επίσημη έρευνα, μετά από τις ερωτήσεις που αναφέρονταν με τις συναλλαγές της Enron με τα συγγενικά της μέλη. Το συμβούλιο της εταιρίας ανακοίνωσε ότι θα εξουσιοδοτούσε μια ειδική επιτροπή για αν διερευνήσει τις συναλλαγές, με επικεφαλής τον William C. Powers, τον πρότανη της Νομικής

Σχολής του Τέξας.

Στις 2 Νοεμβρίου, η Enron κατάφερε να εξασφαλίσει ακόμη \$2 δισεκατομμύρια, αλλά τα νέα αυτά δεν βοήθησαν υπό το βάρος ενός νέου χρέους που πιθανός θα της στοίχιζε την πολύτιμη δεξαμενή.

3.7 Αναζήτηση Βοήθειας

Για χρόνια, η Enron χρησιμοποιούσε την πολιτική της δύναμη για να εδραιώσει τις αγορές στις οποίες άνθισε, πιέζοντας επίμονα το Νομοθετικό Σώμα των ΗΠΑ και τους γραφειοκράτες του να απελευθερώσουν την αγορά φυσικού αερίου και ηλεκτρισμού. Το κατόρθωμα αυτό, όπως είπε ένα στέλεχος της εταιρίας σήμερα, για τη δημιουργία μιας νομοθετικής μαύρης τρύπας συνήδε απόλυτα με τη βασική διοικητική φιλοσοφία της Enron, η οποία έμελλε να γίνει ο πρώτος παίχτης της αγοράς και να βγάλει χρήματα μέσα στο αρχικό χάος και την έλλειψη διαφάνειας.

Το Νοέμβριο γνωστοποιήθηκε πως η διοίκηση της Enron επιζητούσε επιμόνως νέες επενδύσεις ή μια επί τόπου εξαγορά. Όμως, οι προσπάθειες της δεν ευοδώθηκαν. Ο επενδυτής Warren Buffett προσεγγίστηκε, αλλά απέρριψε την πρόταση. Κι άλλες προτάσεις έγιναν σε διακεκριμένες εταιρίες όπως Clayton, Dubilier & Rice, τον όμιλο Blankstone και την Kohlberg Kravis Robertis, όμως οι προσπάθειες ήταν άκαρπες.

Πηγές αναφέρουν πως η Enron σχεδίαζε να αιτιολογήσει τις επιχειρηματικές της πρακτικές εκτενώς στις επόμενες ημέρες, ως μια κίνηση καλής πίστης. Οι μετοχές της πλέον συναλλάσσονταν στα \$7, καθώς οι επενδυτές ανησυχούσαν πως η εταιρία δεν θα μπορούσε να βρει αγοραστή.

Μετά από πολλές απορρίψεις, η διοίκηση της εταιρίας φάνηκε να βρήκε αγοραστή, όταν το συμβούλιο της Dynegy, μιας άλλης εκμετάλλευσης ενέργειας με έδρα στο Χιούστον του Τέξας, υπερψήφισε αργά τη νύχτα της 7^{ης} Νοεμβρίου για αγορά της Enron σε τιμή ευκαιρίας, ή για περίπου \$8 δισεκατομμύρια μετοχών. Η Chevron Texaco, η οποία τότε κατείχε το ένα τέταρτο

της Dynegy, συμφώνησε να δώσει στην Enron \$2,5 δισεκατομμύρια σε μετρητά, συγκεκριμένα \$1 δισεκατομμύριο επί τόπου και τα υπόλοιπα όταν η συμφωνία θα επισφραγιζόταν. Επιπλέον, η Dynegy θα συμφωνούσε να αναλάβει ένα χρέος ύψους \$13 δισεκατομμυρίων, καθώς επίσης και οποιοδήποτε άλλο χρέος που θα προέκυπτε μέχρι εκείνη τη στιγμή από τις μυστικοπαθείς πρακτικές της διοίκησης της εξαγοραζόμενης εταιρίας, που υπολογιζόταν σε περίπου \$10 δισεκατομμύρια κρυφό χρέος. Οι Dynegy και η Enron επιβεβαίωσαν τη συμφωνία τους στις 8 Νοεμβρίου του 2001.

Οι επικριτές της σχολίασαν τις διαφορετικές εταιρικές κουλτούρες των δύο επιχειρήσεων και την ντόμπρα ιδιοσυγκρασία του προέδρου του διοικητικού συμβουλίου της Dynegy, τον Charles Watson. Πολλοί αναρωτιούνταν εάν οι μελέδες της Enron ήταν απλά απόρροια αθώων λογιστικών σφαλμάτων ή κάτι παραπάνω. Το Νοέμβριο η Enron αποκάλυψε πως οι έκτακτες χρεώσεις που είχαν γνωστοποιηθεί τον Οκτώβριο, του ενός δισεκατομμυρίου ανέρχονταν στην πραγματικότητα σε \$200 δισεκατομμύρια, με το υπόλοιπο ποσό να αποτελεί απλά διορθώσεις αδρανών λογιστών. Πολλοί φοβούνταν ότι έπονταν κι άλλα τέτοια λαθάκια και ότι θα ακολουθούσαν και άλλες εκρήξεις ειλικρίνειας.

Στις 9 Νοεμβρίου γνωστοποιήθηκε και άλλη μία μεγάλη διόρθωση στα κέρδη της Enron με μια μείωση περίπου \$591 εκατομμυρίων στα δηλωθέντα έσοδα των ετών 1997-2000. Οι αλλαγές θεωρείτο πως προέρχονταν κυρίως από δύο συνεργασίες ειδικού σκοπού, τις Jedi και Chewco. Οι διορθώσεις είχαν ως αποτέλεσμα ουσιαστικά στον εκμηδενισμό των κερδών της χρήσης 1997, με σημαντικές απώλειες στα επόμενα χρόνια. Παρά ταύτα, η Dynegy γνωστοποιήθηκε πως δεν έχασε το ενδιαφέρον της για την αγορά της Enron, παρά τις αποκαλύψεις. Και οι δύο εταιρίες περίμεναν να λάβουν μια επίσημη αξιολόγηση της προτεινόμενης πώλησης από τη Moody's και τη S&P (μια απόφαση που θεωρείτο από πολλούς καθοριστική για τη βιωσιμότητα της Enron), κατανοώντας την επίδραση μιας τέτοιας πράξης στην ολοκλήρωση της συμφωνίας. Επιπλέον, ανησυχίες αναδείχθηκαν αναφορικά με πιθανολογούμενες νομοθετικές ρυθμίσεις αντι-τράστ οδηγώντας σε μια πιθανή αποδέσμευση της Enron, μαζί με αυτό που θεωρείτο από πολλούς παρατηρητές ως ριζικά αποκλίνουσες κουλτούρες.

Παρά ταύτα και οι δύο εταιρίες πίεσαν επίμονα προς την επισφράγιση της συμφωνίας και κάποιοι παρατηρητές έδειχναν αισιόδοξοι για το αποτέλεσμα. Ο Charles Watson επιδοκιμάστηκε για το όραμά του να δημιουργήσει τη μεγαλύτερη παρουσία στην ενεργειακή αγορά με μια

απότομη επιχειρηματική πρωτοβουλία. Πιστεύουμε Enron είναι μια καλή συμπαγής επιχείρηση με αρκετή δυναμικότητα ώστε να ανταπεξέλθουν σε οποιαδήποτε πρόκληση των επομένων μηνών, δήλωσε ο Watson εκείνη την περίοδο. Ένας αναλυτής αποκάλεσε τη συμφωνία πελώρια, προσθέτοντας ότι μια τέτοια καλή χρηματοοικονομική επένδυση σαφώς και αποτελεί έξυπνη στρατηγική κίνηση και παρέχει κάποια άμεση υποστήριξη στους ισολογισμούς της Enron.

Ζητήματα πιστωτικής φύσεως όμως, γίνονταν όλο και πιο κρίσιμα. Κατά την περίοδο που γνωστοποιήθηκε η εξαγορά, η Moody's και η S&P αμφότερες προσαρμοσαν τη βαθμολογία της Enron ένα βήμα πάνω από το Junk status. Εάν η βαθμολογία της έπεφτε κάτω από την επενδυτική κλίμακα, η δυνατότητά της να συναλλάσσεται θα μπορούσε να περιοριστεί σημαντικά, ως συνεπακόλουθο μιας περικοπής ή αποκοπής από της πιστοληπτικής της ικανότητας, έναντι των ανταγωνιστών. Σε μια τηλεφωνική διάσκεψη η S&P επιβεβαίωσε πως εάν η Enron δεν εξαγοραζόταν, θα έκοβε τη βαθμολογία της σε χαμηλό BB ή υψηλό B, βαθμολογίες που δεν αγγίζουν ούτε το υψηλότερο άκρο της θέσης για σκουπίδια. Επιπλέον, πολλοί έμποροι είχαν περιοριστεί τις συναλλαγές τους με την εταιρία ή τις είχαν σταματήσει τελείως, στο φόβο κι άλλων κακών νέων. Όμως ο Watson προσπάθησε ξανά να καθησυχάσει τον κόσμο, επιβεβαιώνοντας κατά τη διάρκεια μιας παρουσίασης σε επενδυτές της Νέας Υόρκης, πως δεν υπήρχε τίποτα πλέον στραβό με τη διακυβέρνηση της Enron. Αναγνώρισε επιπρόσθετα πως επικερδή βήματα (υπό τη μορφή περισσότερων stock option) θα έπρεπε να γίνουν ώστε να αντιμετωπιστεί η εχθρικότητα πολλών υπαλλήλων της εξαγοραζόμενης εταιρίας για τη διοίκηση, μετά την αποκάλυψη πως ο Lay και άλλα ανώτατα στελέχη είχαν πουλήσει μετοχές αξίας εκατοντάδων εκατομμυρίων δολαρίων κατά τους μήνες που κρατούσε η κρίση. Η κατάσταση έγινε ακόμη χειρότερη όταν γνωστοποιήθηκε πως ο Lay, με την κουρελιασμένη φήμη περίμενε να λάβει \$60 εκατομμύρια ως αποζημίωση για την απώλεια της διοίκησης της Enron που συνεπαγόταν η συγχώνευσή της με την Dynegy και μάλιστα τη στιγμή που πολλοί υπάλληλοι της Enron είχαν δει τους συνταξιοδοτικούς τους λογαριασμούς, οι οποίοι βασίζονταν σε μεγάλο βαθμό στο μετοχικό κεφάλαιο που αποδεκατίστηκε όταν η τιμή της μετοχής υποχώρησε κατά 90% μέσα στο έτος. «είχαμε πολλά παντρεμένα ζευγάρια που δούλευαν αμφότερα και τα οποία έχασαν \$800.000 ή \$900.000 δήλωσε ένας εκπρόσωπος μιας εταιρίας που κατείχε η Enron. Σχεδόν γκρέμισε κάθε αποταμιευτικό πλάνο των εργαζομένων.

Ο Watson δήλωσε στους επενδυτές πως η πραγματική φύση της διοίκησης της Enron είχε

κατάσταση σαφής σε αυτόν, λέγοντας πως έχει ξεκαθαρίσει πλέον πως δεν υπάρχει άλλος σκελετός στην ντουλάπα. Εφόσον δεν υπάρχουν εκκρεμότητες, πρόκειται για μια φαινομενικά καλή συμφωνία. Επιπροσθέτως, διαβεβαίωσε πως ο ενεργειακός κλάδος της Enron από μόνος του άξιζε το τίμημα που προσέφερε η Dynegy για ολόκληρη της εταιρία.

3.8 Ο Σκελετός που βγήκε από την Ντουλάπα

Στα μέσα του Νοεμβρίου, η Enron ανακοίνωσε πως σχεδίαζε να εκποιήσει στοιχεία που υπολειπούνταν, αξίας περίπου \$8 εκατομμυρίων, μαζί με ένα γενικό πλάνο περιορισμού των μεγεθών της προς όφελος της χρηματοοικονομικής σταθερότητας.

Στις 19 Νοεμβρίου του 2001, η Enron αποκάλυψε στο κοινό περαιτέρω στοιχεία της κακής της κατάστασης των υποθέσεών της. Πιο κρίσιμο ήταν το γεγονός ότι η εταιρία αντιμετώπιζε υποχρεώσεις αποπληρωμής \$9 δισεκατομμυρίων, μέχρι το τέλος του 2002. Τέτοια χρέη ήταν υπερβολικά μεγάλα σε σύγκριση με τα διαθέσιμά της. Επιπλέον, η επιτυχία των μέτρων διατήρησης της φερεγγυότητάς της δεν ήταν σίγουρη, ειδικά όσον αφορά τις εκποιήσεις στοιχείων του ενεργητικού και την επαναχρηματοδότηση των χρεών.

Δύο μέρες αργότερα, στις 21 Νοεμβρίου, στη Wall Street διατυπώνονταν σοβαρές αμφιβολίες για το εάν τελικά η Dynegy θα προχωρούσε στη συμφωνία ή όχι, ή εάν θα αναζητούσε μια ριζική επαναδιαπραγμάτευση. Η τιμή της μετοχής της Enron βούτηξε κατά \$2 στα 7\$. Επιπλέον, αποκάλυψε σε μια φόρμα 10Q ότι σχεδόν όλα τα χρήματα που είχε δανειστεί για σκοπούς που συμπεριλάμβαναν αγορά των χρεωγράφων της, ή περίπου \$5 δισεκατομμύρια είχαν εξατμιστεί σε περίπου 50 ημέρες. Αναλυτές είχαν παγώσει με την αποκάλυψη αυτή, ειδικά μετά την πληροφορία που ήθελε τη Dynegy να μη γνωρίζει ούτε αυτή το μεγάλο ποσοστό χρήσης των ρευστών της διαθεσίμων.

Στην προσπάθειά της να αποχωρήσει από την προτεινόμενη εξαγορά, η Dynegy θα έπρεπε να αποδείξει νομικά μια ουσιώδη μεταβολή στις συνθήκες της συναλλαγής. Στα τέλη του Νοεμβρίου, πηγές φίλιες προς τη Dynegy ήταν σκεπτικές όσον αφορά τις τελευταίες αποκάλυψεις, για το εάν συνιστούσαν επαρκή νομικά ερείσματα.

Ο SEC ανακοίνωσε πως είχε στοιχειοθετήσει παράποντα για αστική απάτη εις βάρος της Aurthur

Andersen LLP, τον ελεγκτή της Enron. Μερικές ημέρες αργότερα, πηγές υποστήριξαν πως η Enron και η Dynegy διαπραγματεύονταν έντονα τους όρους της συμφωνίας τους. Η Dynegy πλέον απαιτούσε να συμφωνήσει η Enron να εξαγοραστεί για \$4 δισεκατομμύρια έναντι της αρχικής προσφοράς των \$8 δισεκατομμυρίων. Παρατηρητές ανέφεραν πως δυσκολεύονταν να εξακριβώσουν εάν καμιά από τις λειτουργίες της Enron ήταν επικερδής και αν και, τότε ποια. Αναφορές δηλώνουν μια συλλήβδην στροφή της διοίκησης στους αγωνιστές της Enron, προς μείωση της έκθεσης σε ρίσκο. Τελικά, μια νέα αναφορά από τη Moody's προκάλεσε νευρική κατάσταση στη Wall Street.

3.9 Η κατάρρευση της συμφωνίας

Στις 28 Νοεμβρίου του 2001, οι δύο χειρότεροι εφιάλτες της Enron έγιναν πραγματικότητα. Η Dynegy Inc. αποδεσμεύεται μονομερώς από την προτεινόμενη συγχώνευση και η πιστολιπτική ικανότητα της Enron έπεσε στη junk status. Η εταιρία, έχοντας πολύ λίγα μετρητά για τη λειτουργία της, βρέθηκε μόνη, πνιγμένη στα χρέη. Η τιμή της μετοχής της έπεσε στα \$0,61 στο τέλος της ημέρας των συναλλαγών. Η Enron αποτελεί στόχο μιας χρηματοοικονομικής καταιγίδας, όπως έγραψε ένας δημοσιογράφος.

Συστηματικές επιδράσεις έγιναν αντιληπτές, καθώς οι πιστωτές της και άλλες εταιρίες εκμετάλλευσης ενέργειας υπέφεραν από την απώλεια αρκετών ποσοστιαίων μονάδων. Ορισμένοι αναλυτές αισθάνονταν πως η αποτυχία της Enron υπογράμμισε τους κινδύνους της μετασεπτεμβριανής οικονομίας και ενθάρρυνε τους χρηματιστηριακούς παίχτες να κλειδώσουν τα κεφάλαιά τους σε ασφαλείς επενδύσεις, όσο μπορούσαν.

Το ερώτημα πλέον έγινε καθοριστικό ως προς τη συνολική έκθεση των αγορών και άλλων παιχτών στην αποτυχία της Enron. Τα πρώτα μεγέθη τοποθετούν τη ζημιά αυτή στα \$18 δισεκατομμύρια. «Δε γνωρίζουμε πραγματικά ποιος είναι εκεί έξω εκτεθειμένος στην πιστοληπτική καταστροφή της Enron», δήλωσε ένας σύμβουλος. «Συμβουλευώ τους πελάτες μου να προετοιμαστούν για τα χειρότερα».

Η Enron υπολογίζεται να έχει περίπου \$23 δισεκατομμύρια υποχρεώσεις, που συνίστανται σε ανεξόφλητα χρέη και εγγυημένα δάνεια. Η Citigroup και η JP Morgan Chase συγκεκριμένα εμφανίστηκαν να έχουν σημαντικά ποσά να απωλέσουν με την κατάρρευση της Enron.

Επιπροσθέτως, πολλά από τα μεγάλα στοιχεία της Enron είχαν ενεχυριαστεί σε πιστωτικές ως εγγύηση για τα δάνεια, δυσχεραίνοντας τη θέση των εκτεθειμένων πιστωτών και τελικώς των κατόχων μετοχών της για το εάν θα έπαιρναν τελικά τίποτα πίσω κατά τη διαδικασία της πτώχευσης.

Οι ευρωπαϊκές λειτουργίες της Enron κήρυξε πτώχευση στις 30 Νοεμβρίου του 2001 και αναζήτησαν προστασία του Κεφαλαίου 11 προστασίας στις ΗΠΑ, δύο ημέρες αργότερα. Εκείνη την περίοδο αποτέλεσε τη δουλειά από 4.000 υπαλλήλους.

Την ημέρα που η Enron πτώχευσε, οι εργαζόμενοί της ενημερώθηκαν πως έπρεπε να μαζέψουν τα υπάρχοντά τους και είχαν διορία 30 λεπτών να εκκενώσουν το κτίριο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Ο ΤΥΠΟΣ ΕΚΕΙΝΗ ΤΗ ΧΡΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

«Παραιτήθηκε ο πρόεδρος της αμερικανικής εταιρείας ENRON»

Την παραίτησή του υπέβαλε ο πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος του αμερικανικού ενεργειακού κολοσσού ENRON, ένα μήνα μετά την οικονομική κατάρρευση της εταιρείας τη μεγαλύτερη χρεωκοπία στην ιστορία των ΗΠΑ. Ο επικεφαλής της ENRON, Κένεθ Λέϊ ο οποίος έχει στενότετους δεσμούς με τον πρόεδρο των ΗΠΑ, Τζότζ Μπούς, κατηγορείται ότι πούλησε μετοχές εκατομμυρίων δολαρίων της εταιρείας, λίγο πριν ανακοινωθεί δημοσίως ότι αυτή βρισκόταν στα πρόθυρα της χρεωκοπίας. Ένας υπάλληλος της εταιρείας, ο Ελί Γκοντεσντίεν, είπε ότι οι εργαζόμενοι της ENRON αισθάνονται προδομένοι επειδή τα ιθύνοντα στελέχη της εταιρείας είπαν ψέματα στους εργαζομένους να πουλήσουν τις δικές τους μετοχές. Στο μεταξύ συνεχίζονται από δύο επιτροπές του αμερικανικού Κογκρέσου οι έρευνες για τα αίτια της χρεωκοπίας της εταιρείας, που αποτελεί τη μεγαλύτερη πτώχευση στην ιστορία των ΗΠΑ. Η εταιρεία ορκωτών λογιστών Άντερσεν κατηγορείται επίσης ότι δεν ακολούθησε τις νόμιμες διαδικασίες που προβλέπονται, κατά τη διάρκεια των ελέγχων που έκανε στην ENRON τα τελευταία χρόνια. Ο πρόεδρος της μίας επιτροπής έρευνας του Κογκρέσου, Τζίμ Γκρήγγουντ, είπε ότι η συμπεριφορά της Άρθουρ Άντερσεν ξεκάθαρα συνέβαλλε στην καταστροφική επιχειρηματική αποτυχία του αμερικανικού ενεργειακού κολοσσού.

«Το Κογκρέσο ερευνά τη χρεωκοπία της ENRON»

Στις 24/01/2002 οι έρευνες για την κατάρρευση της εταιρείας άρχισαν στις Ηνωμένες Πολιτείες, από δύο επιτροπές του αμερικανικού Κογκρέσου οι παράλληλες έρευνες για τα αίτια της χρεωκοπίας της εταιρείας ENRON – γίγαντα μέχρι πρότινος στον τομέα της ενέργειας. Η χρεωκοπία της εταιρείας αυτής αποτελεί τη μεγαλύτερη πτώχευση στην ιστορία των ΗΠΑ. Η επιτροπή της Βουλής των αντιπροσώπων ξεκινά την έρευνά της με ανακρίσεις εργαζομένων στην εταιρεία λογιστών Άρθουρ Άντερσεν, οι οποίοι κατηγορούνται για καταστροφή εγγράφων που φωτογράφιζαν το βαθμό της κακοδιαχείρισης της ENRON. Μια δεύτερη επιτροπή, της Γερουσίας θα προσπαθήσει να διαπιστώσει εάν τα οικονομικά προβλήματα της αμερικανικής

εταιρείας θα μπορούσαν να είχαν εντοπιστεί εγκαίρως. Μάρτυρας κλειδί των ερευνών θεωρείται ο Ντέιβιντ Ντάνκαν, ο οποίος και αναμένεται να απασχολήσει περισσότερο τους γερουσιαστές αλλά και τα μέσα ενημέρωσης. Ο κ. Ντάνκαν συνεργαζόταν με την εταιρεία λογιστών Άρθουρ Άντερσεν και ήταν αυτός που επίσης διαχειριζόταν τους λογαριασμούς της ENRON, λέει ο ανταποκριτής του BBC στην Ουάσινγκτον. Η εταιρεία ορκωτών λογιστών Άρθουρ Άντερσεν κατηγορείται επίσης ότι δεν ακολούθησε τις νομότυπες διαδικασίες που προβλέπονται, κατά τη διάρκεια των ελέγχων που έκανε στην ENRON τα τελευταία χρόνια. Ο πρόεδρος της μίας επιτροπής έρευνας του Κογκρέσου, Τζιμ Γκρήγγουντ, είπε ότι η συμπεριφορά της Άρθουρ Άντερσεν ξεκάθαρα συνέβαλλε στην καταστροφική επιχειρηματική αποτυχία του αμερικανικού ενεργειακού κολοσσού. Στο μεταξύ την παραίτησή του υπέβαλε ο πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος της ENRON, ένα μήνα μετά την οικονομική κατάρρευση της εταιρείας. Ο επικεφαλής της ENRON, Κένεθ Λέϊ, ο οποίος έχει στενότετους δεσμούς με τον πρόεδρο των ΗΠΑ, Τζόρτζ Μπους κατηγορείται ότι πούλησε μετοχές εκατομμύριων δολαρίων της εταιρείας, λίγο πριν ανακοινωθεί δημοσίως ότι η αυτή βρισκόταν στα πρόθυρα της χρεωκοπίας. Ένας υπάλληλος της εταιρείας, ο Ελί Γκοντεσντίεν, είπε ότι οι εργαζόμενοι της ENRON αισθάνονται προδομένοι επειδή τα ιθύνοντα στελέχη της εταιρείας είπαν ψέματα και δεν επέτρεψαν στους εργαζομένους να πουλήσουν τις δικές τους μετοχές.

Τα παραπάνω δημοσιεύματα μας βοήθησαν να καταλάβουμε, πως οι επιχειρηματίες με την βοήθεια των πολιτικών αρχών, αλλά χρησιμοποιώντας και τα ΜΜΕ ξέρουν να τραβούν την προσοχή του πολίτη αλλά και να δημιουργούν αντιφάσεις – ιστορίες και αινίγματα τα οποία να μας φαίνονται εν μέρη τραγικά χωρίς να μπορούμε να δούμε πίσω από την βιτρίνα που μας δείχνουν οι ίδιοι και πολλά ζητήματα να βρίσκονται στο σκοτάδι.

4.1. Δημοσιεύματα κατά της δίωξης του οικονομικού εγκλήματος

A. Τι ζητάει ο εισαγγελέας του Αρείου Πάγου; Δίκες εξπρές για οικονομικά εγκλήματα:

«Να εκδικάζονται το ταχύτερο δυνατόν οι υποθέσεις που αφορούν στα οικονομικά εγκλήματα λόγω της απαξίας των σχετικών εγκλημάτων, τα οποία κυρίως στρέφονται κατά του κοινωνικού συνόλου και βλάπτουν την εθνική οικονομία. Αυτό ζητάει ο εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, Ιωάννης Τέντες, με εγκύκλιο που ανακοινώθηκε στις 18 Μαΐου 2009 προς όλους τους εισαγγελείς της χώρας. Ταυτόχρονα, αναλαμβάνει συγκεκριμένες πρωτοβουλίες για την επίτευξη αυτού του στόχου. Ειδικότερα, ο κ. Τέντες ζητάει να ενημερωθεί άμεσα και αναλυτικά σχετικά με τα στοιχεία και την πορεία των εκκρεμών υποθέσεων σε βάρος υπαλλήλων για εγκλήματα περί την υπηρεσία, που προβλέπονται αυτοτελώς από τον Ποινικό Κώδικα ή και σε συνδυασμό με το Νόμο 3074/2002 (διαφθορά στο Δημόσιο), καθώς και για εγκλήματα φοροδιαφυγής (Νόμος 2523/1997, 2065/1992). Παράλληλα, όπως αναφέρεται στη σχετική ανακοίνωση, ζητάει από τους αρμόδιους εισαγγελείς ‘να μεριμνήσουν ώστε η επεξεργασία των υποθέσεων των ανωτέρω κατηγοριών σε όλα τα στάδια, καθώς και η εκδίκασή τους να γίνεται κατά προτεραιότητα σε όλους τους βαθμούς δικαιοδοσίας (λόγω της απαξίας των σχετικών εγκλημάτων, τα οποία κυρίως στρέφονται κατά του κοινωνικού συνόλου και βλάπτουν την εθνική οικονομία’). Επίσης, ο εισαγγελέας του Ανώτατου Δικαστηρίου αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, προκειμένου:

- Να κινηθούν διαδικασίες ώστε να προβλεφθούν ιδιαίτεροι δικάσιμοι, στις οποίες θα προσδιορίζονται και θα εκδικάζονται κατά προτεραιότητα τα ανωτέρω εγκλήματα.
- Να οργανωθούν και να στελεχωθούν τα αρμόδια για το Οικονομικό Έγκλημα Τμήματα των μεγάλων Εισαγγελιών κατά τρόπο ώστε να λειτουργούν ταχύτερα και αποτελεσματικότερα.+

B. Αντιλαθρεμπορικά σκάφη στη δίωξη του οικονομικού εγκλήματος

Τα δύο νέα αντολαθρεμπορικά σκάφη ‘Ποσειδώνας’ και ‘Ερμής’ του υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών ‘βάπτισε’ στα Ναυπηγία Ελευσίνας ο αρμόδιος υφυπουργός Αντώνης Μπέζας κατά

την τελετή παραλαβής τους. Όπως τόνισε στην ομιλία του ο κύριος Μπέζας, η απόφαση να προχωρήσει στον εξοπλισμό εκ νέου με πλωτά μεταφορικά μέσα και μάλιστα τύπου περιπολικών της τελωνειακής υπηρεσίας του υπουργείου Οικονομικών, ανταποκρίνεται στην ανάγκη για αποτελεσματικότερη άσκηση του έργου των ελεγκτικών υπηρεσιών του υπουργείου. Στόχος των νέων αντιλαθρεμπορικών πλοίων είναι η δίωξη του οικονομικού εγκλήματος, που διαπιστώνεται και διαπράττεται στο θαλάσσιο χώρο, όπως της φοροδιαφυγής και του λαθρεμπρίου, της παράνομης διακίνησης και κατοχής ναρκωτικών, όπλων, πυρομαχικών και εκρηκτικών υλών, καθώς και αρχαιοτήτων μιας κληρονομιάς.

Επιπλέον τα νέα σκάφη θα είναι τα βασικά εργαλεία του συστήματος «ΠΟΣΕΙΔΩΝΑΣ», που βρίσκεται σε πλήρη λειτουργία από φέτος την άνοιξη. Κάθε φορά που θα διαπιστώνεται παρεκτροπή δρομολογίου ή οποιαδήποτε ύποπτη ενέργεια από εφοδιαστικό πλοίο, το κέντρο ελέγχου-θάλαμος επιχειρήσεων, θα το εντοπίζει μέσω του συστήματος A.I.S και θα δίνεται αμέσως εντολή στα αντιλαθρεμπορικά σκάφη για επιτόπιο έλεγχο.

Τα πληρώματα των σκαφών, θα προέρχονται σε πρώτη φάση από τελωνειακούς υπαλλήλους που υπηρετούσαν στην πρώην Θαλάσσια Οικονομική Αστυνομία (Θ.Ο.Α). στα πλοία θα επιβαίνουν επιπρόσθετα, εξειδικευμένοι τελωνειακοί υπάλληλοι, οι οποίοι θα είναι επιφορτισμένοι με τη διενέργεια των ελέγχων. Παράλληλα, θα υπάρχει η δυνατότητα να μετέχουν στις αποστολές που αναλαμβάνουν τα σκάφη, και οι υπάλληλοι άλλων Ελεγκτικών Υπηρεσιών του Υπουργείου, όπως για παράδειγμα της ΥΠΕΕ. Για τις τηλεπικοινωνιακές ανάγκες των πλοίων θα χρησιμοποιείται τηλεπικοινωνιακός εξοπλισμός, με τη συνδρομή του Τμήματος Τηλεπικοινωνιών και Τηλεπικοινωνιακής Υποστήριξης της ΥΠΕΕ. Την ευθύνη για τις δράσεις και τις ενέργειες, που συνδέονται με το επιχειρησιακό έργο των αντιλαθρεμπορικών σκαφών όπως και για τη συντήρησή τους, έχει η 33^η Διεύθυνση Τελωνειακών Ελέγχων.

Τέλος, χώρος περιπολίας εντός του οποίου θα κινούνται τα πλοία, θα είναι η ευρύτερη περιοχή των λιμανιών του Πειραιά, της Ελευσίνας και του Λαυρίου, καθώς και τα νησιά του Αργοσαρωνικού. Τέλος, ο κ. Μπέζας εξήγγειλε την αγορά πέντε επιπλέον σκαφών.

Τα τρία από αυτά θα είναι ανοιχτής θαλάσσης και θα περιπολούν στο Αιγαίο, το Ιόνιο και το Κρητικό πέλαγος, ενώ τα άλλα δύο θα είναι όμοια με αυτά που παραδόθηκαν σήμερα, δηλαδή πλοία περιπολίας εντός και πέριξ των λιμένων.(Γενική Δημοπρασιών, Δημοσίευμα 19/05/2010, Αρ. Φύλλου 9701)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σίγουρα είναι δύσκολο να στήσεις μία επιχείρηση από τα θεμέλιά της. Είναι δύσκολο να αντέξεις τις υποχρεώσεις που δημιουργείς και ακόμα πιο δύσκολο να έχεις στις πλάτες σου τόσο κόσμο για να σε βοηθήσει αρχικά και έπειτα να σε εκτοξεύσει στην κορυφή.

Όλοι οι άνθρωποι έχουν τα όνειρα τους, τις επιθυμίες τους, αλλά τι συμβαίνει όταν τα όνειρα αρχίζουν να γίνονται εφιάλτες και όταν οι επιθυμίες γίνονται εμμονές;

Η αλαζονεία, η απληστία, η ψευδαίσθηση αλλά και η υποκρισία, ήταν από τα στοιχεία αλλά και τα συμπεράσματα σύμφωνα με την εξιστόρηση των γεγονότων μέσα από το βιβλίο, την ταινία, αλλά και από τα διάφορα δημοσιεύματα του τύπου.

Η αλαζονεία ανήκει στο αρχικό στάδιο μίας επιχείρησης όπου ο κάθε επιχειρηματίας ονειρεύεται το καλύτερο για την επιχείρησή του, όπου αυτό σημαίνει την πρωτιά στον τομέα της και την παγκόσμια αναγνώριση.

Η απληστία ανήκει στα επόμενα στάδια ανάπτυξης μίας επιχείρησης όπου ο ιδρυτής της επιχείρησης προσπαθεί να καλύψει την αλαζονεία του με το να θέλει περισσότερο χρηματικό κέρδος, αλλά και ηθικό που θα πει παγκόσμια αναγνωσιμότητα.

Η ψευδαίσθηση, επέρχεται επιπρόσθετος της αλαζονείας, δηλαδή όταν αρχίσουν τα προβλήματα σε μια επιχείρηση τότε ο πρόεδρος της εταιρείας αλλά και τα στελέχη της, δημιουργούν μία βιτρίνα γύρο από όλα τα προβλήματα της εταιρείας, ώστε πρώτον να μην αποθαρρυνθούν οι εργαζόμενοι και δεύτερον να μην αποθαρρυνθούν οι όποιοι επενδυτές και πελάτες τις εταιρείας.

Η υποκρισία εμφανίζεται πλέον όταν τα προβλήματα της εταιρείας έχουν γίνει ήδη γνωστά και ο πρόεδρος της εταιρείας μαζί με τα στελέχη δεν τα παραδέχονται πουθενά.

Ο Lay είχε σαν όραμα ως πρόεδρος της Enron την επιτυχία του ως επιχειρηματίας, αλλά και ως το να γίνει αναγνωρίσιμος παντού για την ικανότητα της επιτυχίας του «αλαζονεία». Κάτι τελικά που κατάφερε μόνο για λίγο καιρό και μετά επήλθε η πλήρη κατάρρευση της εταιρείας.

Θα πρέπει να σημειωθεί πως ο Lay ήταν τόσο ικανός όπου είχε καταφέρει να μνήσει στο όραμά του όλους τους εργαζόμενους της εταιρείας. Αυτό το γεγονός το βλέπουμε στο στάδιο της ανάπτυξης της εταιρείας όπου όλοι οι εργαζόμενοι αγόραζαν μετοχές τις εταιρείας, αλλά ακόμα περισσότερο στο στάδιο που κατέρρευε η εταιρεία και όλοι έτρεχαν να αγοράσουν μετοχές, προσπαθώντας να τη σώσουν. Κάτι βέβαια που δεν έγινε ποτέ και οι εργαζόμενοι χάσανε όλες τις οικονομίες τους.

Αναφορικά να σημειωθεί πως η κινηματογραφική ταινία που μας δείχνει το χρονικό εκτόξευσης

της Enron από σχεδόν φτασμένη επιχείρηση σε κολοσσό, εστιάζει περισσότερο την προσοχή της στην αλαζονεία αλλά και στην απληστία των ανθρώπων.

Φαινόταν καθαρά πως όλοι η ζωή των εργαζομένων στηριζόταν σε αυτή την εταιρεία. Ήταν μία ψυχωτική κατάσταση που όσο περνούσαν τα 24ωρα με την αρχή της κατάρρευσης τόσο πιο ευδιάκριτα ήταν τα «όνειρα» των εργαζομένων της Enron.

Μετά την κατάρρευση του κολοσσού Enron πολλά ήταν τα σενάρια τα οποία εμφανίστηκαν στη δημοσιότητα, για τους λόγους για τους οποίους κατέρρευσε η Enron. Βέβαια σίγουρα δεν ήταν η απόκρυψη των λογιστικών στοιχείων, (όπως αναφερθήκαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο, αλλά ούτε και όπως τα περισσότερα ΜΜΕ δημοσιεύσανε) τα οποία επέφεραν αυτή την κατάσταση, αλλά σίγουρα κάποια προβλήματα τα οποία ουσιαστικά ήταν πίσω από τη βιτρίνα την οποία δημιούργησαν τα ίδια τα στελέχη και όχι μόνο.

Η πολιτική και το λεγόμενο επιχειρηματικό αλισβερίσι μεταξύ πολιτικών και επιχειρηματιών είχε έναν πιο σημαντικό ρόλο για το λόγο για τον οποίο δημιουργήθηκε αυτή η εταιρεία αλλά και για το λόγο για τον οποίο κατέρρευσε. Ίσως μερικές από τις υποψίες που θα εκφράσουμε παρακάτω, μέσα από τις όποιες δημοσιεύσεις, μας διευκρινίσουν το αλισβερίσι των πολιτικών με τους επιχειρηματίες:

«Δεν είναι πολιτικό ζήτημα η χρεωκοπία της Enron, δηλώνει οργισμένος ο Τζόρτζ Μπους»

Ο τότε Αμερικανός πρόεδρος Τζόρτζ Μπους κατηνάρχησε τη Δευτέρα τις προσπάθειες να πολιτικοποιηθεί η χρεωκοπία του ενεργειακού κολοσσού Enron, υπόθεση που, κατά τον ίδιο, συνιστά μια οικονομική καταστροφή, αλλά σε καμία περίπτωση πολιτικό σκάνδαλο. 'Υπάρχουν ορισμένοι μέσα στο Κογκρέσο που επιθυμούν να πολιτικοποιήσουν την υπόθεση. Δεν πρόκειται για μία πολιτική υπόθεση. Πρόκειται για οικονομικό ζήτημα, που αφορά σε μια εταιρεία, την Enron, η οποία κήρυξε πτώχευση, δήλωσε ο Μπους σε συνέντευξη τύπου στον Λευκό Οίκο, δίπλα στον Αφγανό πρόεδρο Χαμίτζ Καρζάι. Ο Τζόρτζ Μπους δικαιολόγησε επίσης πλήρως τη θέση του Λευκού Οίκου να μην υποκύψει στο αίτημα του GAO, του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, που πρόκειται στο Κογκρέσο, να αποκτήσει πρόσβαση στα κείμενα των συνομιλιών που είχε ο αντιπρόεδρος Ντικ Τσένι με ηγετικά στελέχη εταιρειών του ενεργειακού τομέα, μεταξύ αυτών και της Enron, εκτιμώντας πως έτσι θα παραβιασθούν της κυβέρνησης. Ερωτηθείς σχετικά με τις απειλές του GAO να προσφύγει στη δικαιοσύνη για να αποκτήσει τα έγγραφα αυτά, ο Αμερικανός πρόεδρος δήλωσε πως αυτό θίγει τα προνόμια της κυβέρνησης και την

ικανότητά της να διευθύνει τις υποθέσεις της χώρας. ‘Δεν θα αφήσουμε να διαβρωθεί η ικανότητά μας να συζητούμε μεταξύ μας. Αυτό δεν είναι σημαντικό μόνο για μας, αλλά είναι μια σημαντική αρχή και για τις επερχόμενες κυβερνήσεις, τόνισε’

«Ένα άφλογο πολιτικό σκάνδαλο»

Έχει υποστηριχθεί ότι εάν δεν είχαν συμβεί τα τραγικά γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, η σειρά των κρουσμάτων εταιρικής διαφθοράς που ξέσπασε στις ΗΠΑ από την υπόθεση της Enron και μετά θα μπορούσε να πάρει το χαρακτήρα επικίνδυνου σκανδάλου πρώτου μεγέθους για την κυβέρνηση του Τζότζ Ο. Μπους. Πρόκειται για ένα υποθετικό σενάριο που δεν μπορεί να ελεγχθεί. Το γεγονός όμως είναι ότι τα οικονομικά σκάνδαλα πήραν πράγματι πολιτικό χαρακτήρα, αγγίζοντας από τις πρώτες κιόλας στιγμές τον ίδιο τον Αμερικανό πρόεδρο και τον αντιπρόεδρο Ντικ Τσέι. Στην υπόθεση της κατάρρευσης του ενεργειακού κολοσσού Enron οι Μπους και Τσέι, όσο και άλλα στελέχη της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών, φέρεται να είχαν επιχειρηματικές σχέσεις με τον πρόεδρο της εταιρείας Κένεθ Λέι. Παράλληλα, αποδείχθηκε ότι η Enron είχε χρηματοδοτήσει γενναιόδωρα την προεκλογική εκστρατεία των ρεπουμπλικανών. Οι χρηματοδοτήσεις πολιτικών και παρατάξεων από τις εταιρείες δεν είναι βέβαια ασυνήθιστο φαινόμενο. Η AT & Ta και SBC Communication, για παράδειγμα, είναι γνωστό ότι δίνουν πολύ μεγάλα ποσά για να αυξήσουν την επιρροή τους στην Ουάσινγκτον. Εντούτοις, η πρακτική τους διαφέρει, καθώς τα χρήματα αυτά μοιράζονται στο πολιτικό φάσμα των ΗΠΑ. Μία άλλη εκ των πρωταγωνιστριών στις πρόσφατες λογιστικές απάτες, WorldCom, είχε δαπανήσει από το 1989 μέχρι σήμερα 7,6 εκατομμύρια δολάρια σε ανάλογες δωρεές. Αντίθετα από την Enron, όμως οι δωρεές αυτές δόθηκαν εξίσου σε ρεπουμπλικανούς και δημοκρατικούς. Η υπόθεση δεν σταμάτησε στη συνήθη απόδοση πολιτικών ευθυνών. Γρήγορα υπήρξαν καταγγελίες για αθέμιτες ή και παράνομες επιχειρηματικές δραστηριότητες των ιδίων των κυρών Μπους και Τσέι. Αρχικά ο πρόεδρος των ΗΠΑ φέρεται να είχε λάβει δάνειο 180.000 δολαρίων με προνομιακό επιτόκιο, όσο ήταν διευθυντής της Harken Energy Corp., τη δεκαετία του '80. λίγο αργότερα κατηγορήθηκε επίσης για εκμετάλλευση της εσωτερικής πληροφόρησης σχετικά με τα προβλήματα ρευστότητας της εταιρείας, προκειμένου να πουλήσει εγκαίρως μετοχές αξίας 848.560 δολαρίων. Ο Μπους υπερασπίστηκε το νομότυπο των πράξεων αυτών και πέρασε στην αντεπίθεση, αναλαμβάνοντας ο ίδιος μία εκστρατεία για την αποκατάσταση του γοήτρου και της αξιοπιστίας της Επιχειρηματικής Αμερικής. Σε διάγγελμά του απηύθυνε

έκκληση για την απαρχή μιας νέας εποχής ηθικής ακεραιότητας, δεσμεύτηκε να διπλασιάσει τις ποινές για διαφθορά και υποσχέθηκε να είναι αμείλικτος με τους παραβάτες, ώστε να σταματήσουν τα μαγειρέματα στα βιβλία, η απόκρυψη της αλήθειας και οι παραβιάσεις του νόμου. Λίγες ώρες μετά τις εξαγγελίες του Αμερικάνου προέδρου, η μη κυβερνητική οργάνωση Judicial Watch, η οποία πιέζει για μεγαλύτερη διαφάνεια στις επιχειρηματικές δραστηριότητες των πολιτικών, ανακοίνωσε ότι καταθέτει προσφυγή στη δικαιοδύνη κατά του Ντικ Τσένι για ανάμειξή του σε παράνομες λογιστικές πρακτικές την εποχή που ήταν διευθυντής στην πετρελαϊκή εταιρεία Halliburton (1995-2000). Περαιτέρω πλήγμα για τον Ντικ Τσένι υπήρξε η αποκάλυψη ότι το 1996 συμμετείχε σε διαφημιστικό βίντεο στις υποθέσεις Enron και World Com. Πολιτικό σκάνδαλο λοιπόν ξέσπασε αλλά αποδείχθηκε άφλογο: η κοινή γνώμη και ο αμερικανικός Τύπος παραμένουν προσηλωμένοι στο θέμα της τρομοκρατίας και ο Τζορτζ Μπους χαίρει υψηλής δημοτικότητας. Σε ότι αφορά την οικονομία, εκεί η προσοχή προς το ξεπέραςμα των συνεπειών της ύφεσης.

